

MAGYAR
NEMZETI
MÚZEUM
ESZTERGOMI
VÁRMÚZEUMA

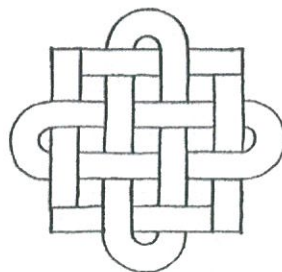
ESZTERGOM-BUDAPESTI
FŐEGYHÁZMEGYE

Esztergom Város Önkormányzata

ESZTERGOM, VÁRHEGY ÉS VÍZIVÁROS NEMZETI EMLÉKHELY

HASZNÁLATI TERV

Használati terv

A nemzeti emlékhelyek használati rendjéről szóló 302/2011. (XII. 23.) Korm. rendelet 2. § (1) és (4) bekezdése alapján a kulturális örökség védelméért felelős miniszter (a továbbiakban: miniszter) a turizmusért felelős miniszterrel egyetértésben a nemzeti emlékhely használati rendjéről – nemzeti emlékhelyenként – az adott nemzeti emlékhely sajátosságainak megfelelő, az említett Korm. rendelet 1. §-ban meghatározott használati célok szerint rendszerezett használati tervet készít.

1. A nemzeti emlékhely azonosító adatai

a) A nemzeti emlékhely pontos megnevezése: ***Esztergom Várhegy és Víziváros***

b) *A nemzeti emlékhely helyrajzi számok szerinti kijelölése, illetve GPS-koordináták szerinti megállapítása:*

HRSZ: 16240, 16302, 16241, 16242,

GPS: 47.798980, 18.736428, 47.797383, 18.734567, 47.798437, 18.736584,

c) *A nemzeti emlékhely tulajdonosának/tulajdonosainak megjelölése:*

Magyar Állam – Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. HRSZ: 16241; 16242

Esztergom-Budapesti Főegyházmegye HRSZ: 16240; 16302

A nemzeti emlékhely tulajdonosának/tulajdonosainak elérhetőségei (ügyfélszolgálat, postacím, telefon, weblap, e-mail):

Hivatalos megnevezés: **Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt.**

Székhely: **1133 Budapest, Pozsonyi út 56.**

Postacím, levelezési cím: **1399 Budapest, Pf. 708.**

Központi telefonszám: **(06 1) 237-4400**

E-mail: info@mnv.hu

Internet: www.mnv.hu

Hivatalos megnevezés: **Esztergom-Budapesti Főegyházmegye**

Székhely: **1014 Budapest, Uri u. 62.**

Postacím, levelezési cím: **1250 Budapest 1, Pf. 1.**

Központi telefonszám: **(06 1) 225-2590**

E-mail: ebp@katolikus.hu

Internet: www.esztergomi-ersekseg.hu

d) *Amennyiben az ingatlan használatára szerződésnél fogva más jogosult, úgy a használatra jogosult megjelölése (pl.: vagyonkezelő):*

Vagyonkezelő: Magyar Nemzeti Múzeum

A használatra jogosult elérhetőségei (ügyfélszolgálat, postacím, telefon, weblap, e-mail):

Hivatalos megnevezés: **Magyar Nemzeti Múzeum**

Székhely: **1088 Bp. Múzeum krt. 14-16**

Postacím, levelezési cím: **1088 Bp. Múzeum krt. 14-16**

Központi telefonszám: **(061) 327 77 00**

E-mail: info@hnm.hu

Internet: www.hnm.hu

A 16241 hrsz. tulajdoni lap I/6. alatti 37705/2013.08.02. számú bejegyző határozat szerint az ingatlan „Barlang felszíni védőövezete”. A környezetvédelmi és természetvédelmi hatósági és igazgatási feladatokat ellátó szervek kijelöléséről szóló 71/2015. (III.30.) Kormányrendelet 1. számú melléklete szerint az emlékhely az alábbi Igazgatóság működési körébe tartozik:

Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság

e) *A nemzeti emlékhely elérhetőségei (ügyfélszolgálat, postacím, telefon, weblap, e-mail):*

➤ Hivatalos megnevezés: **Esztergom - Vár Nagyboldogasszony és Szent Adalbert Főszékesegyházi Plébánia**

Székhely: **2500 Esztergom, Szent István tér 1.**

Postacím, levelezési cím: **2501 Esztergom, Pf.: 133.**

Központi telefonszám: **(06 33) 402 354**

E-mail: ebazilika@gmail.com

Internet: www.bazilika-esztergom.hu

➤ Hivatalos megnevezés: **Királyi palota maradványa és a vár épületei**

Székhely: **2500 Esztergom, Szent István tér 2.**

Postacím, levelezési cím: **2500 Esztergom, Szent István tér 2.**

Központi telefonszám: **(06 33) 500-095**

E-mail: varmegom@invitel.hu

Internet: www.varmegom.hu

➤ Hivatalos megnevezés: **Prímási Palota épülete: a Prímási Levéltár, az Érseki Símor János Könyvtár és Keresztény Múzeum**

Székhely: **2500 Esztergom, Mindszenty tér 2.**

Postacím, levelezési cím: **2501 Esztergom, Pf.: 25.**

Központi telefonszám: **(06 33) 510-120**

E-mail: ebp@katolikus.hu

Internet: www.esztergomi-ersekseg.hu

2. A nemzeti emlékhely és a hozzá fűződő nemzeti érték ismertetése, annak bemutatása, hogy mely tényezők indokolták a nemzeti emlékhellyé nyilvánítást [a jogszabályhoz korábban már elkészített indokolások]:

Az esztergomi várnegyed területének történeti áttekintése

Géza fejedelem az esztergomi Várhegyet székhelyül választotta, és itt Szent István első vértanú tiszteletére templomot építtetett. Itt született fia, a későbbi Szent István király is, akit Koppány ellen indulva, itt öveztek fel karddal, s a legyőzött Koppány felnagyelt testének első darabját is az esztergomi vár kapujára tűzték ki. Itt került sor – a Szent István protomártír templomban – István királlyá koronázására is. Az esztergomi Várhegyre tehát joggal tekinthetünk úgy az első ezredforduló körüli időszakban, mint az Árpádok uralmi központjára, ezáltal a magyar államiség bölcsőjére. Az államalapító szent király saját székvárosát tette meg az általa alapított magyar egyházszervezet központjává is, rögtön érseki rangra emelve Esztergomot. A Várhegyen ő építtette fel az ország rangban első templomát és azt az őt megbérmáló és 997-ben vértanúságot szenvedett Szent Adalbert tiszteletére szenteltette fel.

A Szent István halálát követő trónharcokban is Esztergom maradt a királyi pénzügyigazgatás központja. A kormányzati szerep megmaradását jól jelzi, hogy Könyves Kálmán király törvényeinek egyik rendelkezése értelmében a megyésispánoknak az általuk begyűjtött adót minden évben Esztergomba kellett eljuttatniuk meghatározott időre. A XII. század második harmadától egyre gyakoribbak azok az adatok, amelyek egyértelműen arra vallanak, hogy a magyar királyi hatalom központja Esztergom. Ezek összegzésének tekinthető mindaz, ami a szicíliai arab földrajztudós, Idrísi 1154-re elkészült munkájában olvasható Esztergomról, mely Magyarország „leghíresebb városa. Ez [az ország] fő városa, ennek a legnagyobb a kiterjedése, a legtöbb épülettel, a legtöbb lakossal és a legáltalánosabb jóléttel bír. Itt van a királyi palota és [Magyarország] királyainak kormányzóhelye”.

A német krónikás, Lübecki Arnold is arról tudósít, hogy a keresztes hadjáratba vonuló I. (Barbarossa) Frigyes német-római császárt III. Béla magyar király 1189-ben a „magyarok fővárosában”, Esztergomban fogadta.

E fővárosi szerepét Esztergom 1256-ban veszítette el, amikor IV. Béla király székhelyét a tatárjárás után felépített budai várba helyezte át és a királyi palotát az esztergomi érseknek adományozta. Az érseknek eddig a Várhegy északi részét birtokolták, míg a déli terület a király tulajdonát képezte. A határt tulajdonképpen a Szent Adalbert székesegyház képezte, amely hozzávetőlegesen a Várhegy középső, K-NY-i tengelyében feküdt. Bámulattal említi e székesegyház „csodás művű szerkezet”-ét Nagy Lajos király 1369. évi oklevelében, amely „királyságunk más egyházai közt rubintos fénnel úgy ragyog, mint rózsa a liliomok közt”. A székesegyház – a hozzá épített Bakócz-kápolna kivételével – a török hódoltság alatt elpusztult. Egykori helyén ma az ország legnagyobb és rangban első temploma, a bazilika áll, amely az Esztergom-Budapesti érseknek, Magyarország primásának széktemploma. Az új főszékesegyház azon koncepció központi elemeként épült fel, amelyhez a monumentális egyházi központ részeként a szeminárium, ill. az északi és a déli kanonoksor csatlakozik, szoros építészeti egységet alkotva ez által a bazilikával.

Közvetlenül a királyi vár alatt, a Várhegy, a Kis Duna és a Duna által közrezárt sávban fekszik az a terület, amelyet a középkorban „érseki városnak”, később pedig Vízivárosnak neveztek, mára pedig ez utóbbi névhasználat erősödött, ill. maradt meg. E helyet Györffy György a Passio sancti Adalberti által „Sobottin”-nak nevezett területtel, Asztrik - Anasztáz érsek székhelyével azonosította. A településrész fejlődésében meghatározó volt IV. Béla király 1239. évi kiváltságlevele, amelyben engedélyezte, hogy az esztergomi érsek a királyi vár alatt saját várost építhessen. Az oklevél leírja a határokat is, amely a vár alatt feltörő meleg vízű forrástól, a „Kysduna” mentén északi irányban „a Veprechnek nevezett érseki toronyig” terjedt. A középkori városfalak jelentős törökkori javításokkal kiegészítve napjainkban is állnak, s az egykori határokat a mai utcaserkezet is hozzávetőlegesen követi. Így jól megfigyelhető, hogy a Víziváros a várhoz csatlakozott, azzal egységes védelmi rendszert alkotva. Ezt a legjobban az bizonyítja, hogy az esztergomi vár kulcsa a Veprech torony mellett felépült reneszánsz vízgép volt, amely a vízellátást biztosította. Ennek védelmére külön bástya (Malom-bástya) épült, miután a törökök 1543-ban elfoglalták, elzárták a vizet, a vár védői pedig egy nap múlva megadták magukat. A Víziváros a későbbiekben is a török háborúk fontos helyszíne volt. 1594-ben itt kapott halálos sebet a magyar nyelvű reneszánsz költészet megteremtője, Balassi Bálint.

A városrész érseki jellegét mutatja, hogy a prímási székhely török utáni visszaköltözésekor az egyházkormányzati központ is itt épült fel. Így jelenleg is ez az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye székhelye, itt áll a Prímási Palota és itt találhatóak a Főegyházmegye gyűjteményei a Főszékesegyházi Könyvtár, a Prímási Levéltár, az Érseki Simor Könyvtár, és a Keresztény Múzeum is. Mindezek a várnegyed többi érseki gyűjteményével – a Főszékesegyházi Kincstárral, a Főkáptalani Levéltárral, a Hittudományi Főiskola Könyvtárával – együtt a magyar kulturális örökség egy jelentős részét őrzik és jelentős számú zarándokot, turistát, látogatót és tudományos kutatót vonzanak.

Az esztergomi Királyi Vár joggal tekinthető a magyar államiság, a keresztény magyar királyság (és Magyarország), sőt akár a ma ismert Közép-Európa egyik bölcsőjének is. Itt született I. (Szent) István, az államalapító, az első keresztény, nyugati rítus szerint megkoronázott magyar király. Az esztergomi vár, mint királyi székhely az ország egyik legfontosabb hatalmi központja volt, részben azért is, mert a vár területén volt a székhelye a királyság legmagasabb rangú egyházi méltóságának, az esztergomi érseknek. I. (Szent) István az államalapítással és az egyházszervezéssel a keresztény Nyugat felé vezette az országot, az új berendezkedést szimbolizálta a palota és a Szent Adalbert-székesegyház felépítése. III. Béla király a korszerűtlenné vált István-kori várat a legmagasabb európai igényeknek megfelelően újjáépítette, ennek emlékét őrzi a ma is álló gótikus kápolna. A Vár Kápolnája a korszak egyedülálló emléke, 12. századi falfestményei Európában egyedülállóak, a kialakítás művészi stílusa közvetlen francia udvari hatást mutat.

A 15. század második felében Vitéz János érsek, a magyarországi reneszánsz atyja kapcsolta be intenzíven Esztergomot Európa vérkeringésébe. A főpapnak az itáliai humanisták között komoly híre volt, a kortársak „az északi népek közül a tudományok egyetlen szerelmesének, művelőjének és megújítójának” tartották. Udvarába mágnesként vonzotta a külföldi és hazai tudósokat, és jelentős reprezentációs

tevékenységet folytatva átépíttette a palotát és impozáns kerteket alakíttatott ki, a függőkertet az itáliai példákkal szinte egy időben hozták létre. A Studiolo-ként emlegetett dolgozószobájának falát a keresztény teológia négy sarkalatos erényével – Okosság, Erősség, Mértékletesség, Igazságosság – ékesíttette. Egyes kutatók szerint az allegorikus nőalakok egyike a kiváló reneszánsz festő, Sandro Botticelli keze nyomát viselheti. A legfényesebb korszak –talán- Bakócz Tamás működéséhez köthető, aki 1506-ban tétette le a székesegyház déli oldalán álló sírkápolnájának alapkövét. Az alaprajz és a részletformák alapján a kápolna építész Firenzében sajátíthatta el a mesterfogásokat. Saját korában Itálián kívül ez volt az első reneszánsz egyházi épület, közvetítő hatása óriási lett észak, elsősorban Lengyelország felé. Napjainkban az épület áthelyezve és átalakítva a klasszicista székesegyház egyik mellékkápolnájaként funkcionál. II. Gyula halála után Bakócz személye felmerült a jelöltek között, de az 1513-as pápaválasztáson alulmaradt az itáliai vetélytárssal szemben.

A reneszánsz szellemet a török hódítás követte. Hamarosan elsöpörte a háború a virágzást, s az épített emlékek föld alá kerültek, hiszen egy részük fölé földbástyát emeltek. Érintetlenül pihentek akkor is, amikor a XIX. században a ma látható impozáns bazilika felépült, teljes feltárásukra alig nyolc évtizede került sor.

Az Esztergom város közepén, a Duna mentén elterülő Várhegy nagy része a Vár területéhez tartozik, közepén a XIX században épített egyik legnagyobb európai Bazilikával. A palota újrafelfedezése óta a legismertebb, legféltettebb magyar és európai műemlékek közé tartozik, többszörösen védett nemzeti és 2008 óta Európai Örökségként is számon tartott pótolhatatlan értéként. A helyszín közös európai történelmi vonatkozásai (lásd későbbiekben), több évszázados egyházi központi szerepe, kiemelkedő kulturális, oktatási, idegenforgalmi szerepe, nemzeti, régiós és nemzetközi pozíciója mindenben megfelel az Európai Unió által az Európai Örökség célkitűzéseiben megfogalmazott elvárásoknak: történelmi múltja számos nemzethez kapcsolja, a helyszín nemcsak a magyar, de az egész európai értékrend egyik szimbóluma. Tevékenységével, a kultúrában és oktatásban, művészetben, tudományban betöltött szerepével sokat tesz a közös múlt megismerésért, megőrzéséért, a fiatalok neveléséért, az integráció hatékony megvalósításáért, lehetősége és adottságai alapján. Megőrzése és fejlesztése nemcsak a kultúra, de a város és régió számára is fontos, mert nagymértékben hozzájárul a turizmus és ezen keresztül a gazdaság fejlesztéséhez is.

Az Esztergomi Királyi Vár a különböző kulturális területeken, - eltérő szinteken - indított kezdeményezések minden lehetőségével élni kíván és ezért tevékenyen is részt vállal ezekben. Nemcsak a hazai nemzeti örökség legmagasabb (nemzeti emlékhely) elismerését szerezte meg, de az Európai Örökség cím mellett (melyet 2015-ben újra megpályázott, az új pályázati rendszer szerint) továbbra is folytatja az UNESCO Világörökségi címért folyó előkészítő tevékenységet is.

Esztergom – és különösen a Várnegyed – az ország történelmében kiemelkedően fontos szerepet játszik, hiszen itt koronázták királlyá Szent Istvánt. A Várhegyen található Bazilika, a Bakócz kápolna, a Várpalota, a Prímáspalota gyűjteménye, levéltára és könyvtára valamint a Keresztény Múzeum viselheti a megtisztelő nemzeti emlékhely címet.

3. A nemzeti emlékhely jelenlegi állapotának bemutatása:

- a) a jelenlegi (műszaki állapot) rövid bemutatása a - melléklet szerinti - fotódokumentációval

A Bazilika jelenlegi állapotának bemutatása:

Az építés rövid története:

Kühnel Pál, az első építő halála után, (1824) unokaöccse, Packh János folytatta az építkezés műszaki irányítását. Az épület elhelyezését már Kühnel idejében, Packh javaslatára módosították, azzal a céllal, hogy kisebb mélységű alapozási munkagödrökkel, sziklára alapozva építhessék a székesegyházat. Az altemplom és a falak felépítése Packh nevéhez fűződik, aki mérnöki megfontolásokkal lényegesen módosította Kühnel terveit. Megépítette az altemplomot, és felhúzta a székesegyház falait. A felépítmény tartószerkezeti szempontból érdekes részei, Packh János korai, értelmetlen halála miatt, a továbbiakban felkért építész, Hild József tervei szerint módosultak. Tartószerkezeti szempontból különleges, két római korban kialakult kupoladob rendszer egyesítésével, és vasszerkezetű külső héjjal készült a kupola. Az 1856-ban felszentelt épület korántsem volt készen. Befejezése az oszlopcsarnok megépítésével 1869-re datálható.

Az épület hibái

Az alépítmény hibái hamarosan kiütköztek. Már a működés első évtizedeiben jelentkeztek, főleg nedvesedéssel kapcsolatos elváltozások. A tényleges meghibásodások, az altemplomban elhelyezett síremlékek pusztulása, a Bakócz kápolna tardosi kő felületeinek kipattogzása és a falakon változó időjárási körülmények között bekövetkező párlecsapódás, a freskók és falfestések fellazulása, stb. műszaki okainak mérnökszakértői feldolgozása hézagos.

Alapozás

A székesegyház alépítményének műszaki problémái között tartószerkezeti eredetű hiba alig van. A szilárdság, állékonyság és alaktartás megfelelő. A templom falain és boltozatain jelentős, alépítményi hibára utaló repedés, úgy az altemplomban, mint a felépítményben, alig van. Az általánosan elterjedt pletyka, mely szerint a nyugati végfal alapozása meghibásodott volna, alaptalan.

A székesegyház alatti vízjárás természetes alakulásának megfigyelése lehetetlen, mert az altemplom alatt szivattyúval szabályozott talajvízszint van, és a Möller-féle szivárgó is működik. Valószínűleg szivárgóként működnek az elmúlt száz esztendőben a területen minden koncepció nélkül átvezetett közművek feltöltött munkaárkai, és a Sötétkapu és Barkóczy alagút rekonstrukciójánál talált, részben működő, de elfelejtett szivárgó rendszerek. E rendszerek végleges átvágása és mélyszivárgóval való kivezetése északra és délre feltétlenül szükséges.

Altemplom padlószerkezete

Az altemplom padlószerkezete lényegében tönkrement. A kőlapokkal burkolt felületeket a duzzadó agyag megemelte. Kijavításuk a padló alatti agyágrétegek víz hatására történt duzzadása miatt lehetetlen. A padló alatti víz rendezett elvezetése és az altalaj kiszáradása után a padló alatti rétegek zsugorodása várható.

Altemplom falszerkezetei, kőoszlopai és boltozatai

Az altemplom falszerkezeteit fent leírt forrásból, kapilláris úton emelkedő víz, és a nyugati oldal felőli, körkáporna mögötti vízbetörés károsítja. Az altemplom boltozatai a templomhajó és a kupolatér alatt megfelelőek, beleértve az altemplom mögött elfalazott részeket is. Aggodalomra okot adó repedés a vakolt felületeken sem látszik.

Földszinti burkolatok előlépcsők

A földszinti, beltéri padlószerkezet megfelelő. Megerősítést és tartószerkezeti javítást nem igényel. A szentély padlószerkezetének rétegrend és ágyazat vizsgálata szükséges, mert deformált és töredezett. A keleti és nyugati előlépcső a deformációk miatt balesetveszélyes. A tömbkő lépcső és a keleti oldalon lévő oszlopcsarnok burkolatának felbontása és újra elhelyezése, illetve részleges cseréje szükséges. A burkolat alatt talajcsere, és korszerű, szigetelt aljzat kiépítése szükséges. A nyugati oldalon lévő előlépcső hasonló állapotban van.

Felépítményi falak és támpillérek

A felépítményi falak és falpillérek általában jó állapotban vannak, csak felületi kifagyások okoznak tartószerkezeti szempontból lényegtelen, kőrestaurátor számára azonban tömeges, felületjavítási feladatot. Jelentősebb feladatokat okoznak a boltozatok elrendezéséből, a boltozatok kiegészítő szerkezeteinek, pl. a vonórudak működési hibáiból származó alakváltozások és meghiúsodások.

Az épület meghatározó eleme a sziklára alapozott négy vaskos pillér, ami a kupolát alátámasztja. A pillérekhez csatlakozik a rövid kereszthajók viszonylag vékony fala, ami függőlegesen három helyen, látható módon, a negyedik helyen nem látható, vékony repedés formájában megrepedt. A repedés tágassága a déli oldalon nagyobb, mint az északi oldalon.

A repedések oka hőmérséklet-változás hatására keletkező évszakos, azon belül is napi ciklusú tágulás és összehúzódás. A repedés természetes módon a több nagyságrenddel eltérő merevségű és hasonló nagyságrenddel eltérő hőkapacitással rendelkező falak határvonalán alakult ki.

Boltozatok és kiegészítő szerkezetek

A kupoladobot jelentős keresztmetszettel falazott, 4 db bordaív támasztja alá. A bordaívek a kiváltó részen tömörek. Az ívek a jelentős tömeggel ellentartó, négy

vaskos oszlopra adják át terhüket. Az alsó kupoladobon a csegelyek felett repedések jelentek meg.

A kupoladob alatti csegelyek közül a délkeletiről vakolathullás történt, (Szent András sapkája.) a vakolat fellazulását beázás okozza. A csegelyek feletti tető fémlemez fedésű, elszíneződött deszkázattal, a keleti oldalon égésnyomokkal. A vakolathullást előidéző beázások megszüntetése elsődleges feladat.

A kupola belső felületén, több helyen vakolathullás történt, aminek egy részét 1975 környékén javították, de a díszítőfestést nem állították helyre. 2016-ban, egy nagy foltban ismét vakolathullás keletkezett. A gyűrűirányú repedés önmagában nem veszélyes. A belső vakolat és díszítőfestés meghibásodásai jellegzetesen, két-három szinten, azonos magasságokban keletkeznek. A kupola belső felületén zöld színű elszíneződések jelzik a rézfedésről, sötét foltok a vasszerkezetről csöpögő vizet. Mindkettő származhat beázásból, és belső páralecsapódásból.

A nyugati homlokfal billenése a panoráma terem négy éve történt átadása óta nem folytatódott. A horgonyzás, amit a vasalt aljzatba építettek be, továbbá a kijavított vonórudak és az újonnan elhelyezett vonórudak jól működnek. A panoráma terem boltozatai nem repedtek át, és a repedések nem újultak ki. Intézkedésre csak a repedések kiújulása esetén van szükség.

Ácsszerkezetek és kiegészítő szerkezeteik

A szentély feletti tető aláfeszített, viszonylag nagy oldalerőket közvetítő szerkezet. Jelenlegi vonóvas rendszere javított, de kiegészítésre szorul. A főállások boltozatot is függesztő vonóvas rendszere nem teljesíti feladatát. Nem meghibásodás, hanem az erőjátéktól idegen kialakítás teszi a függesztő szárazakat alkalmatlanná. A tető felújítása faanyagvédelmi szempontból szükséges. Tetőfedése részben tönkrement, kicserélése időszerű.

Acélszerkezetek

A kupoladob feletti rézlemez fedést acél szerkezetű térrács tarja. A két anyag érintkezéséből keletkező károk csak a rézlemez fedés eltávolításával javíthatók.

A kupoladob körüli négy élet és négy vápát tartalmazó, kis hajlású tető, a keleti oszlopcsarnok feletti nyeregtető és a kupoladob felső pereme feletti tető fém szerkezetű, aláfeszített szarufákkal, közbenső, teherelosztó derékszelemenekkel, és másodlagos acéltartókkal készült, 19. századból származó mérnöki szerkezet. A deszkázat előregedett, a rézlemez fedés több helyen hibás. A tartószerkezet felújítása és a fedés kicserélése szükséges.

Megjegyzés: Az összefoglaló a Besey László által készített „Időszerű feladatok az esztergomi főszékesegyház épületében” című mérnökszakértői tanulmány felhasználásával készült

A Vár jelenlegi állapotának bemutatása

A Vár műszaki állapotának felmérése, megőrzése az egyik legjelentősebb feladat. Ebből a szempontból négy kategóriát állíthatunk fel, melybe az egyes műemléki részek besorolhatóak:

I. / Jó állapotban, fenntartása folyamatos és szükséges

Jelenleg ebbe a kategóriába sorolhatjuk a régi palotarészt, melynek rekonstrukciója megtörtént vagy folyamatban van (Kápolna és Fehér- torony, Studiolo is), illetve a korábbi rekonstrukció által érintett tereket: Nagyterem, Kis Román Palota, Lapidárium.

A történelmi emlékhely legjobb állapotban levő terei a Vármúzeum kiállítási terei, köszönhetően folyamatos karbantartásuknak, felújításuknak. A régi palotarész első helyreállítása 1934-38 között történt, majd a hatvanas években, végül 1986-ig történt meg teljes korszerűsítése, ekkor készült el a 2013-ig működő elektromos- és fűtési rendszere. Bár ezek az elmúlt évekre korszerűtlenek és technikailag elavultak, a folyamatos karbantartásnak köszönhetően az épületek állapota nem romlott, az folyamatosan jónak volt mondható. Problémát a studiolo és csatolt tereinek beázása jelentett, ezt viszont 2007-2008-ban, az új lefedés elkészítésével elhárult.

2015-ben került átadásra a Régi Palota teljes gépészeti és megújult kiállítási rekonstrukciója. A palota együttes másik része az úgynevezett Kis-Román Palota helyreállítására 1996-2000 között került sor, így ez az épületszárny is jó állapotban van. Az épületek karbantartása folyamatos, így a kisebb hibákat azonnal elhárítjuk, ez további állagromlást nem okoz.

II./ Elfogadható állapotban, rekonstrukciója/fejlesztése indokolt (Raktárak, Budai kapu, Rondella, Kapu-szoros, Száraz - árok, Lipót - terasz)

Több területe is van a múzeumnak, mely további rekonstrukcióra szorul:- A múzeumépületen belül ilyenek a nyugati falszorosban található raktárak. A nyugati falszoros csonkán álló falai is az 1996-2000 közötti periódusban kaptak lefedést, ekkor alakították ki a raktárakat, azonban –valószínűleg a műemléki követelmények miatt – nem teljesen megfelelően alakították ki a terület szigetelését, így bizonyos helyeken beázik a fal, illetve a középkori, tufa faltömb is áteresztí a nedvességet. A tetejére emelt modern, cementhabarcsos kiegészítés viszont nem engedi meg, hogy a fal felfele kiszellőzzön, így a raktár, esős időben beázik, mely a középkori falak erőteljes pusztulását vonja maga után.

Hasonló a probléma a Budai-kapu rondellánál is. Ezt az épületet az 1930-as években fedték le, alulbordás síkfödém, monolit vasbeton lemezzel, melyre gumiszigetelés került. Azonban az évek során ez a szigetelés tönkrement, s hiába volt többször is javítva, a végső megoldásként mindenképpen egy teljes felújítás lenne szükséges.

A kapu szoros és a száraz fő problémája ugyanaz: a harmincas- hatvanas években a középkori higroszkopikus tulajdonságokkal bíró tufakő falakra cementhabarcsba ágyazott bazaltlapokat falaztak. Így most a falak által a talajból felszívott nedvesség, illetve a csapóeső által az oldalfalakat érő víz nem tud a szokott úton, fölfelé távozni, hanem oldalt párolog el. A falak nedvessége pedig a téli– nyári hőtágulás, a téli fagyok miatt a puhább kőzetet jelentősen rombolja. Így gyakorlatilag az a helyzet állt

elő, hogy a falak koronáján a modernkori kiegészítés áll, a kövek között a modern cementhabarcs fugák állnak, viszont a fugák közül lassan kipusztul a középkori faltömeg, mely folyamat már jelenleg is látszik.

A Lipót terasz problémáját egyrészt a többi épületegyütteshez hasonlóan a vízvezetés hiányossága jelenti, másrészt a területen álló, mára már, több mint 100 éves gesztenyefasor állapota.

III./ Rossz állapotban, műszaki beavatkozás szükséges. (Várszínház)

A várszínház állapota:

falai rohamosan pusztulnak. Oka ugyanaz, mint a már leírt esetekben: a középkori falra helyezett modern betonos kiegészítés nem engedi a nedvességet függőlegesen távozni, az oldalt párolog el, és a már leírt okok miatt viszi magával a falat is. A színház és a nézőtér fa részei pusztulnak. A színház nézőtere beton alapon fa párnafákra illesztett hosszanti lécekből álló ülősorokból áll. Nézőtere pedig egy kb. méter magas vasszerkezetre illesztett fa (pozdorja) lapokból. Azonban, mivel a színház nyári színház, szabadtéri színpad, sem a nézőtérnek, sem a színpadrésznek sincs még eseti lefedése sem. Így a csapadék – eső, hó- közvetlenül a fa alkatrészeket éri, azok könnyen elrohadnak, s gyakori cseréjük szükséges. A színház műszaki helyisége beázik. Az épület valószínűleg az 1980-as években készült. Födémje alul vasbeton, felül kő, de a pontos rétegrendje szabad szemmel nem állapítható meg. Helyreállítása előtt építészeti vizsgálat szükséges, hogy egyáltalán mi a baja, s az hogyan szüntethető meg.

IV./ Feltárás, felmérés szükséges – helyreállítással, konzerválással, hosszú távú megőrzési tervekkel. (Szent Vid templom, Érseki palota, Vár északi –északnyugati részei, Víziváros felőli részei.)

Jelenleg három helyen folynak kutatások: mindhárom helyen korábbi ásatások azonosítása, a lelőhelyek pontosítása, a feltárások területének kiterjesztése céljából. Ennek keretében idén kutatás folyt a vár palotaépületének nyugati lábánál, a középkori kőbánya (és konyhai hulladék tároló) területén, a hegy oldalán törökkori házakat tártak fel, illetve a Macskalépcső érkezési területén feltárták a koraközépkori Szt. Vid kápolna szentélyét. Mindhárom terület ígéretes, további lehetőségeket rejt. (A törökkorban a hegy oldalán két nahije, kerület is volt, tehát biztos, hogy még további házak is vannak a föld alatt, a Szt. Vid kápolnában előkerült freskók olyan művesek, hogy a további feltárás feltétlenül indokolt) Ezen kutatások végeztével legalább azt fogjuk tudni, mi volt a nyugati hegyoldalban. Azonban az 1960-as években Zolnay László elkezdte a korai érseki palota feltárását, melyet azonban nem fejezett be. Ezt a területet azóta sem ásta senki, pedig kutatása jelentős ismereteket nyújtana a X-XI. századi vár topográfiájához a fejedelmi és az egyházi központ kapcsolatához. A vár északi részén ezen kívül más, jelentősebb kutatás nem volt, pedig a terepviszonyok arra utalnak, hogy jelentős romokat rejthet itt még a hegy mélye. A kutatás itt azért lenne fontos, mert az eddig ásatások csak a Várhegy déli oldalára terjedtek ki, jó lenne megtudni, mi volt a hegy másik felén. Ha jelentős palotát nem is, egy XIII. századi polgárváros, egy érseki palota romjait valószínűleg

megtalálhatjuk. Nem volt még sohasem kutatás a hegy északnyugati, északi és északkeleti oldalán. Sőt, erről a területről még pontos felméréssel sem rendelkezünk. Pedig északnyugaton volt a középkori vízmű épülete, a hozzá csatlakozó XVI. századi bástya épülete (melynek falai részben ma is állnak), a vízhordó fal rendszere (melynek falai részben ma is állnak). Északon és északkeleten pedig egy XIX. században épült sétaútrendszer maradványai találhatók, alatta pedig valószínűleg a XVI-XVII. századi külső védrendszer nyomai.

A Vár teljes körű rekonstrukciós és helyreállítási tervei - a kiemelt Nemzeti Várprogram részeként - 2016-ban benyújtásra kerültek és igény esetén elérhetőek!

- b) a nemzeti emlékhely állapotát fenyegető esetleges veszélyek bemutatása fotódokumentációval: –
minden olyan építészeti megoldás, mely a látképet zavarja Tilos! –
Várhegy hidrogeográfiai vizsgálata szükséges! Várfalak állapotának felmérése szükséges! A Várhegy egésze egyben kezelendő, egy egységes objektumként kell majd tekinteni.

Javasolt felújítási munkák bemutatása, tervezett beavatkozások a Bazilikánál

Kupola külső rekonstrukció:

Héjazat csere, tetőszerkezet felújítás, kupola hőszigetelés és másodlagos vízszigetelés kialakítása. A kupola egyedi szerkezeti kialakítású, a rézlemez fedést közvetlenül a laposvasakból kovácsolt csomópontokkal képzett térrácsra rögzítették. Megoldandó problémák a kialakult elektrolitikus korrózió megszüntetése, a rézlemez fedés felújítása vagy cseréje, a kondenzáció és a csepegő víz megszüntetése.

Szerkezeti munkák:

A vázszerkezet elemeinek cseréje, a teljes vasszerkezet javítás után rozsdamentesítése, zsírmentesítés után pórusmentes tűzvédő bevonatrendszerrel kialakítása. Szükséges a felső kupolakörüljáró korábban felújított szerkezetének tartószerkezeti felülvizsgálata.

Fémrestaurátori munkák:

Csúcsdíz és kereszt felújítás, időjárásálló aranyozás

Épületbádogos munkák:

A csúcsdíz alatti mívés épületbádogos munkák helyreállítása, épületfizikai okokból kismértékben módosított szellőző nyílásokkal. A kupola rézlemez fedésének cseréje szükséges. A rézlemezeket rögzítő fércsek egyedi terv szerinti kiosztásban kerülnek fel, vázszerkezettől gumi betétekkel elválasztva. A betétek és a pórusmentes bevonatrendszer együtt akadályozza meg a vasszerkezet és a rézlemez fedés anyaga között fennálló elektrolitikus korróziót. A körüljáróról elérhető magasságig a rézlemez fedést merevítő háttérszerkezet készül. A kupola szoknyáján teljes felületen új alátét deszkázat és új korcolt rézlemez fedés készül.

Épületfizikai vizsgálatok alapján tervezett építőmesteri munkák:

A falazott kupolán mechanikailag rögzített PVC lemez, a héjazat cseréje után új, peremeken mechanikailag rögzített PVC lemez, és csepegő kondenzvíz elleni szigetelésrendszer készül. A falazott kupolára teljes felületén 10 cm vtg szálal hőszigetelés kerül.

A kupolatér téglapadlóburkolatát visszabontása és új burkolat lehetővé teszi, hogy a tető vázszerkezet lekötéseinek átvizsgálását és felületkezelését. Elkészül a kupolatér hatékony és méretezett átszellőztetése.

Kupola belső tér állványozás, állapotfelmérés és állagvédelem

A külső kupolahéjon és a falazott kupola külső oldalán tervezett munkák megkezdése előtt el kell végezni a falazott kupola belső oldalának állványozását, mert a kupolán végzett munkák olyan nem várt mozgásokat okozhatnak, ami életveszélyessé teheti a templomteret. A kupolatérben tehát az előzetesen egyeztetett restaurátori igények szerint alumínium vázszerkezetű, rendszerelemekből összeállítható könnyűállvány készül. A boltozat vállánál rácsos fa gerendákra épített zsalutábla járófelület készül, melyen két, alumínium rendszerelemekből egyedileg épített guruló állvány mozoghat.

Csegelyek feletti tető

Csegelyek feletti tető héjazata előregedett, a kupoladobon végzett felújítási munkák miatt több helyen károsodott, beázik. A rézlemez fedés és az alátét deszkázata elbontandó. A teljes vasszerkezet javítás után rozsdamentesítendő, a meglevő bevonatrendszereket restaurátori kutatás után vegyszeresen el kell távolítani.

A kereszthajók boltozata feletti megtisztítása után a külső homlokzati szellőzőablakokra galambvédelem készül, a tereket felülről lezáró rácsok felújításra kerülnek.

Szentély feletti tető: héjalat csere, faanyagvédelmi munkák, szerkezeti megerősítés

A szentély feletti cserépfedésű nyeregtető felújítása korábban nem készült el, csak a nyugati homlokzatnak támaszkodó rézlemez fedésű félnyeregtetők újultak meg, közelítőleg 15 éve. A fedés heterogén képet mutat, az ácsszerkezet több helyen károsodott, tartószerkezeti megerősítés szükséges. A hódfarkú cserépfedés bontandó. Új lécezés, és hódfarkú cserépfedés készül.

A kupolakörüljáróra vezető híd miatt életvédelmi okokból és a fekvőeresz csatorna élettartamának hosszabbítása érdekében új, fedéshez illeszkedő, műemlék jellegű hófogó helyezendő el, kiviteli terv szerinti kiosztásban.

A munkák során a nyeregtetőn felújítandó, állapot függvényében cserélendő a vápa kivételével valamennyi épületbádogos elem: fal- és kéményszegélyek, tetőkibúvók, fekvőeresz csatornák. A meglevő kúpbadogozás bontandó, meglevő mintájára új formahajlított rézlemezek készítenők. A tetőfelületre barnás árnyalatú, a meglevő korhű cserepekhez illeszkedő színű hódfarkú fedés készül.

A panorámakávézó feletti boltozat elszakadt és kijavított vonóvasainak megerősítésére 2 db új vonóvas elhelyezése szükséges.

Porticus felújítás: belső falak, tympanon és oszlopok helyreállítása

A bazilika keleti, fő homlokzatán található az 1869-ben elkészült propileon. Homlokzatának burkolata eltér a bazilika többi részétől. A homlokzaton tervezett kőrestaurátori munkák az alábbiak: tympanon kőburkolat tisztítás, szükséges kőpótlás, hidrofóbizálás, fémlemez párkánylefedések szükség szerinti cseréje, galambvédelem kiépítése, főpárkány kő tagozatok, konzolok tisztítása, szükséges mértékű kőpótlás, hidrofóbizálás, aranyozott felirat tisztítás, javítás, újraaranyozás, porticus mennyezet gipsz épületdíszek tisztítása, pótlása, festése, tagozatokon új hálós galambvédelem, kő anyagú pilaszter és fejezet tisztítás, szükség szerint kőpótlás, hidrofóbizálás, fejezet vízszintes felületein tús, teljes felületen hálós galambvédelem, faragott kő szobrok.

A portikusz és az előlépcső tömbkő burkolata részleges elemcserével felújítandó, vízszigetelt vasbeton padozat készül. Cél a csak repedt elemek kapcsolatok történő összefogása. Cserélni csak a több darabba tört elemeket szükséges. Alapvető cél a botlásveszély elhárítása, az elemek síkba helyezése, javítása. Az előlépcső pofafalainak tömbkő forrásvízi mészkő burkolata tisztítandó, felújítandó, a kifordult elemeket visszakötésével.

Északnyugati alacsony hajlású réztető cseréje.

A II. emeleti panorámakávézóból nyíló északnyugati alacsony hajlású tető héjazata előregedett, a szél feltépte, a korábbi anyagbehordási munkák miatt több helyen károsodott, beázik. A rézlemez fedést és az alátét deszkázatát elbontandó cserélendő.

Északi torony fém lamellás hangvető ablakok felújítása, részleges cseréje

Az északi toronyban elhelyezett mobiltelefon átjátszó állomás építése miatt a károsodott fa földemet az elmúlt években kicserélték. A lamellás hangvető egy részét időközben műanyagra cserélték, de szükséges a további lamellák cseréje is.

Az esztergomi vár, mint nemzeti emlékhely állapotát fenyegető veszélyeket két alapvető csoportra lehet osztani: Az egyik csoport a közvetlen, fizikai veszély, a másik csoportot a nem akut, de látens, és előbb –utóbb sürgőssé váló veszélyek jelentik.

Az egész várra, nemcsak a múzeum kezelésében levő területre, hanem a hegy egészére terjedően a legsúlyosabb problémát két alapvető hiányosság jelenti:

- az egyik a víz megbízható elvezetése a hegyről. Emiatt bárhol megjelenhetnek pangó vizek, a hegy oldalában vízmosások, illetve nem várt helyeken is beszakadhat a burkolat. Mindez a víznek köszönhető. Előbb-utóbb, de inkább előbb, el kellene végezni a hegy állapotának teljes felmérését, egy komplex vízelvezetési rendszer megtervezését, kivitelezését, valamint ezzel párhuzamosan felkutatni és felmérni a víz által eddig okozott –akár rejtett- károkat, s megtervezni azok helyreállítását;
- a másik súlyos probléma az elmúlt mintegy 100 évben végzett helyreállítások műszaki színvonala. Mert bár kétségtelen, hogy a beruházók mindig a tőlük megkövetelt gondossággal jártak el, azonban az eddig használt anyagok, mint mára már kiderült, többet ártanak, mint használnak. A középkori Esztergomban a jellemző építési mód a mészhabarcba rakott puha, számárhegyi andezit-tufa kváderek voltak, melyek jó higroszkopikus tulajdonsággal bírtak, felszívták a vizet, azonban könnyen ki

is szellőztek. A külső hatások ellen pedig külső burkolattal, mész alapú vakolással védtek a felületeket. Ezáltal a kövek bár felszívták a vizet, a mészhabarcsos felületen keresztül könnyen ki is szellőztek, állaguk nem romlott. Azonban az 1930-as évektől kezdve a helyreállítások jellemzően cementes habarcsba helyezett bazalt- illetve más tömör kőzettel történtek, a korabeli állapotokat konzerválandó, külső vakolás nélkül. A tömör vulkáni kőzeteknek, illetve a cementhabarcsnak is közös jellemzője a rossz higroszkopikus tulajdonság, egyáltalán nem veszik fel a vizet, nem szellőznek. Ez jó, mert felülről nem engedi be a csapadékvizet. Sokkal súlyosabb hátránya viszont az, hogy a nagyobb nedvességtartalmú, porózusabb köveket sem engedi felfele szellőzni. Ezért a tufából rakott falakból a nedvesség oldalt távozik, és ez az időjárási hatások következtében erős mállással jár együtt. Miután a helyreállítási koncepcióknak megfelelően, vakolva sincsenek ezek a falak, semmi nem akadályozza meg az alapfalazó anyag egyre fokozódó ütemű pusztulását.

Ez a pusztulás minden középkori falon megfigyelhető. A múzeum kezelésében levő, a látogatók által mindennap látható falakon kevésbé, de a kevésbé frekvenciált helyeken levő falakon annál inkább.

Többször próbáltak ezen a problémán különféle módszerekkel segíteni, leginkább műköpótlásokkal. De hosszú távon az sem megoldás, mert a nedvesség a műkövet is ledobja. A kérdésre a megoldás egyedül egy új, nedvességet áteresztő, szellőző burkolat építése, illetve a falak vakolása lenne – éppen úgy, mint a középkorban.

Látens problémák a Nemzeti emlékhellyel kapcsolatban:

Az egyik fő probléma a terület közigazgatási szétagoltsága. A XII-XV. századi palota-együttes, a hozzá tartozó Lipót-terasszal, az előtte levő park nagy részével együtt (de nem a teljes park) a Vármúzeum kezelésében van. Hasonlóképpen a hegyoldal nyugati, északnyugati és nyugati oldalának zöme is. A Várhegy platójának többi része viszont a egyházi kezelésében van: a Bazilika falai melletti terület az Esztergomi Főszékesegyház kezelésében van, míg a plató többi része a Főegyházmegye kezelésében, melynek központja Budapesten, az Úri utcában van. Egy kicsiny területet birtokol még a Szent Adalbert Központ is, az alsó részek (Sötétkapu) kezelője a *Prímás Pince* Turisztikai és Borkulturális Központ. A délkeleti, keleti oldalon a falak lábánál az Önkormányzat területe húzódik, a Budai rondella lábánál magánszemélyek telkei. Így bármilyen nagyobb beruházás, helyreállítás megszervezése sok egyeztetést kíván.

2003-ban a Múzeumnak kezelésre átadták a hegyoldalt, 16241 hrsz számmal, összességében 2, 994 ha területtel, erősen lepusztult állapotban úgy, hogy a fenntartásához támogatást nem biztosítottak hozzá. A Múzeum jelenleg a nyugati hegyoldal évenkénti, szükség szerinti többszöri kaszálását tudja biztosítani, azonban a többi terület helyreállítását a jelenlegi költségvetéséből nem.

A harmadik látens probléma az emlékhellyel kapcsolatban a vízelvezetés megoldatlansága. Bár ez a kérdés a rövidtávú problémák között is szerepel, a hosszú távú kérdés sem megoldott. A hegyoldalon több helyen alakultak ki már vízmosások, kisebb suvadások, melyek nagy része ugyan idővel eltűnik, de mutatják, hogy a hegy bizony mozog, a víz kijuttatását hosszú távon végleges megoldással rendezni kell.

A hegyen csak a kapu-szoros, a múzeum területe, a Bazilika és a színház zárható, egyéb helyeken egyre gyakrabban jelennek meg a hajléktalanok, akik néhány aknában már életvitelszerűen berendezkedtek. Megjelentek a különféle engedély nélküli árusok is, akik akár erős ráhatással is el kívánják adni termékeiket. E problémák ugyan az épületek *fizikai állapotát nem veszélyeztetik*, de mint kulturális, nemzeti emlékhely, eléggé csökkentik annak értékét. E leromlás megelőzését távlatilag csak a terület minél nagyobb fokú ellenőrzésével (zárás, járőrök, hatékony hatósági fellépés) lehet megakadályozni.

- c) a kulturális örökség védelméről rendelkező jogszabályok alapján fennálló védettségéből, valamint az épített környezet alakításáról és védelméről szóló jogszabályokból eredő korlátozások és tilalmak:

a helyszín többszörös védelem alatt áll: kiemelten védett régészeti lelőhely (MRT 5, 8/1), műemlék (törzsszáma: 2379), műemléki jelentőségű terület (4318), 2008-ban pedig már megkapta az Európai Örökség címet. A helyszín fizikai védelmét és a jövőbeli generációk számára való megőrzését a folyamatos karbantartás, üzemeltetés, fenntartható fejlesztés biztosítja. A Vármúzeum éves működési és 5 éves stratégiai tervek alapján végzi munkáját az MNM szervezeti, fenntartói, a műemlékvédelem, múzeumi szakfelügyelet, katasztrófavédelem szakhatósági és hatósági ellenőrzése, valamint a helyi civil szervezetek (városi/regionális kulturális egyletek, oktatási, egyházi) felügyelete alatt. A fejlesztési célok meghatározásában, az üzemeltetés folyamatában széles körű irányítói, szakmai, társadalmi kontroll érvényesül. A fenntartás és megőrzés módozata a kiemelt kulturális és turisztikai jelleg megőrzése, erősítése, a terület fejlesztésében érdekelt fenntartókkal (önkormányzat, egyház) való szoros együttműködés, integráció a regionális kulturális és turisztikai programokkal és szereplőkkel.

- d) az emlékhelyhez kapcsolódó közúti információk (az emlékhelyet jelölő közúti jelzőtáblák száma, állapota:

nem jó minőségű, létre kellene hozni közös, egységes irányító táblákat (Bazilika, Várhegy) tájékozódás céljából!

- 4. Az emlékhely mai funkciójának bemutatása (pl. múzeum, emlékpark, kegyeleti hely) és adatai. Pl. múzeum esetében a gyűjtemény jellege és rövid története (nem azonos az emlékhely történetével!), fenntartó, intézmény vezetője, nyitvatartási idő, látogatottság stb.**

MNM ESZTERGOMI VÁRMÚZEUMA

Magyar Nemzeti Múzeum fiiláléja

Fenntartó: Emberi Erőforrás Minisztériuma

cím: 2500 Esztergom, Szent István tér 2.

honlap: www.varmegom.hu

mail: varmegom@invitel.hu

igazgató: Rezi-Kató Gábor

mail: rkg@hnm.hu

Nyitva tartás:

Április 1.- Október 31. : 10-18h, hétfő kivételével

November 1.- Március 31. : 10-16h, hétfő kivételével

Gyűjtőterület és gyűjtemény:

Az MNM Esztergomi Vármúzeuma közvetlen gyűjtőterülete az esztergomi Várhegy és közvetlen környezete. A Vármúzeum gyűjtőköre fokozottan irányul a vár és a közvetlen környezetében lévő területek kutatására. Gyűjtőköre: régészet. A fentieknek megfelelően körülhatárolt területről és a kijelölt témakörökből származó, gyűjtőkörébe tartozó tárgyi-, képi-, írásos, hang- és egyéb forrásanyag felkutatása és kutatása, tanulmányozása, régészeti feltárás útján vagy más módon való gyűjtése a Vármúzeuma kiemelt feladata.

Látogatottság: 35-40 000 fő/év

Az Esztergomi Királyi Vár igazgatását (fenntartóként) már több mint 50 éve az MNM Esztergomi Vármúzeuma végzi. Az intézmény a Magyar Nemzeti Múzeum filiáléja. A műemlék biztonságos fenntartása a stabil szervezeti és költségvetési háttérrel, a folyamatos minden területre kiterjedő kontrollinggel, széles szakértői háttérrel ennek megfelelően biztosított. Ez az intézményrendszer évek óta rendelkezik a szakmai munka irányítása tekintetében ISO 9001 minősítéssel. A Vármúzeum igazgatója az MNM főigazgatójának felügyeletével vezeti az intézményt. Az igazgatási stratégiában egyszerre érvényesül a hálózat előnyeinek kihasználása, a regionális-központi szerepvállalás és az új struktúra (a korábbi megyei központ Balassa Múzeum is a filiálé része 2013 óta). A kiemelt nemzeti, történelmi és műemléki jelentőség, az egyházi központi szerep a célok és lehetőségek tekintetében predesztinálón érvényesülnek. A fejlesztési céloknak -ezért- nagy ívűeknek, de fenntarthatóaknak kell lenniük. A Várhegy rekonstrukciós tervei egy folyamatos, átlátható fejlesztés mentén képzelik el a vár még létező vagy rekonstruálható részeinek kiépítését, tartalmi feltöltését és üzemeltetését. Az állami, egyházi, városi fejlesztések összehangolása, a civil kezdeményezések támogatása, a helyi és regionális gazdasági szereplők bevonása biztosíthatja az Esztergomi Királyi Vár és a Várhegy további kulturális, oktatási és idegenforgalmi súlyának nemzeti- és nemzetközi (Világörökség) szintjét.

2017. óta a Vár egyéni belépéssel is látogatható, de szervezett csoportok számára kérhető idegenvezetés, melyet több nyelven is biztosítunk. A jegyek strukturált rendszere igyekszik követni a látogatói igényeket. Lehetőséget biztosítunk többféle, - a Várhegy és a város területére kiterjedő - túrákra is. Tervben vannak olyan fejlesztések, melyek helyi (városi kártya) illetve hálózati (MNM) együttműködésen alapuló jegytípusokat kínálnak majd.

A látogatókat az év során egyre több, rendszeres alkalmat számláló különleges napokon (Bálint nap, ESZTÖR Napok, múzeumok éjszakája, őszi múzeumi fesztivál, stb.) a szokásostól eltérő programokkal várja az intézmény: különleges (jelmezes) tárlatvezetés, nagyszabású hagyományőrző programok, iskolák számára széleskörű múzeumpedagógiai lehetőségekkel.

A további fejlesztések két fő irányba hatnak: a Lipót terasz kulturális centrummá fejlesztésével az egész napos családi programok megvalósítása a célunk, a látogatói

tartalmak fejlesztése egyfelől az érdeklődők számának növelését, másfelől az egyelőre igen rövid (március-október) idény kiszélesítését célozza.

A különböző kultúrák közötti kapcsolataink elmélyítésére szolgál a Várszínház, a Rondella Galéria illetve a Lipót terasz működtetése. Ez a párbeszéd, melynek eszközei a fenti helyek, további olyan vonzerőt jelentenek az MNM Vármúzeuma számára, amely egyedülállóvá teszi intézményünket a régióban. Nemzetközi színi társulatok, előadások és alkotók mutatkozhatnak be havi rendszerességgel a közönségünk előtt. A vándorkiállításainkon bemutatott műtárgyak arra ösztönzik a látogatókat, hogy figyeljék programjainkat és visszatérve újra élményekben gazdagodjanak. Az MNM Vármúzeuma és a hozzá kapcsolódó Várhegy egyes részei, valamint a Lipót terasz kitűnő adottságai lehetőséget adnak különféle kulturális fesztiválok és programok lebonyolítására. Állandó, hagyományteremtő jelleggel megalkotott fesztiválunk, az Esztergomi Történelmi Napok, melynek keretén belül megelevenedik az európai nemzetek sorsát érintő történelmi múlt.

Az MNM Vármúzeuma folyamatosan otthont ad különböző szakmai konferenciáknak, tematikus tárlatoknak, kiállításoknak. Együttműködünk, egy, a kortárs művészetet támogató intézménnyel, a Kaleidoszkóp Ház kulturális központtal, melynek keretén belül havonta új modern művészeti kiállítással is színesítjük programjainkat

Az intézmény napi gyakorlata és céljai szerint nemcsak szlogenjében fordít kiemelt figyelmet a fiatalokra. Az utóbbi évek programfejlesztései alapján egyre több lehetőség van számukra a szervezett és egyéni módon való élményszerzésre. Számos múzeumpedagógiai és foglalkozási programmal biztosítjuk az élményszerű bemutatás, megismerés lehetőségeit. A Vár népszerű célpontja az év végi osztálykirándulásoknak, amelyet nagyban segít az a tény, hogy a MNM filiáléjaként igénybe vehető a diákok számára a 1160/2002 Korm. határozat alapján járó utazási kedvezmény. A Vár kedvelt helye az iskolán kívüli képzéseknek is: helyet adunk rajzsakkörnek, bábtábornak, diák színjátszóknak. Ez évtől kezdve a városban működő történelmi hagyományőrző csoport, az - elsősorban fiatalokra építő - Aranysólyom lovagrend a Vár "hivatalos" lovagrendjévé vált, az intézmény, oktatással, felszereléssel, gyakorlási lehetőséggel támogatja a csapatot. Közös és kölcsönös gyakorlati és oktatási helyszínként együttműködünk a környékbeli egyetemi intézmények közül a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi karának oktatóival és hallgatóival. Az együttműködés formája változatos: közös ásatások, tudományos programok, és oktatási lehetőségek.

Fejlesztések tekintetében a Lipót teraszán elsősorban a fiatalabb korosztály számára szeretnénk olyan történelmi játszóteret létrehozni, amely lehetővé teszi a családos programokat. Már a közeljövőben is együttműködést tervezünk a város zeneiskolájával, hosszabb távon a Budai bástya rekonstrukciója lehetőséget biztosítana egy zenei stúdiószínpad létrehozására a váron belül.

Prímási Palota és gyűjteményei

Az esztergomi Prímási Palota azon kevés magyarországi paloták közé tartozik, melyek megőrizték külső és belső kialakításukat, berendezésüket és felszerelésüknek jelentős részét, ugyanakkor eredeti rendeltetésüknek megfelelő szerepet töltenek be napjainkban is. Bár története nem tekint vissza több évszázados múltra, hiszen csak

1882-ben készült el, mégis szervesen illeszkedik azoknak az egykori - esztergomi, nagyszombati és pozsonyi – érseki székházaknak a sorába, melyek a főpapi egyházi és közéleti munka, ügyintézés és reprezentáció részeként hivatottak voltak egyrészt az Egyház követelményei szerint biztosítani a kormányzati munka feltételeit, másrészt kifejezni Magyarország primásainak a hazai egyházi- és közéletben betöltött rangját és szerepét.

Az épület nem csupán egyházkormányzati, hanem tudományos és kulturális központ is, hiszen itt található a Keresztény Múzeum, a Prímási Levéltár és a Simor Érseki Könyvtár. Az épület és a gyűjtemények története szoros egységet alkot.

A Keresztény Múzeum

Az 1875-ben alapított múzeum története közel másfél évszázadot ölel fel. Az itt őrzött képzőművészeti és iparművészeti kincsek túlnyomó része három törzsgyűjteményhez tartozik. Három forrás, három gyűjtő, akik értékeket vásároltak, értékek létrehozását ösztönözték és gondoskodtak róla, hogy mindez megmaradhasson az utókor számára is. Az első történeti szakaszban, az alapítás évtizedeiben Simor János (1813-1891) érsek, hercegprímás kulturális, pasztorális és oktató-nevelő célzatú koncepciója mentén kiválasztott tárgyak együttese jött létre. Megnyílt a múzeum és napvilágot láttak ez első ismertető szövegek, katalógusok, elkészültek az első fényképes reprodukciók. A műveket a korabeli műtárgykezelési szemlélet szerint restaurálták, tárolták. Ipolyi Arnold (1823-1886) nagyváradi püspök a 19. századi Magyarország legsokoldalúbb 14-18. századi művészeti magángyűjteményét halmozta fel. A tudományos igénnyel válogatott tárgyak beolvasztásával vált igazán értékké az érseki gyűjtemény. Az 1926-ban megérkezett, San Marco gyűjteménnyel az iparművészeti és az újkori festészeti részleg teljesedett ki. Azóta kisebb-nagyobb tételszámmal bíró hagyatékokból, ajándékokból származó műtárgy együttesek, illetve egyedi darabok révén gazdagodott a múzeum leltára.

A politikai rendszerváltást követően a 90-es évektől a múzeum az előző korszakban megszokott időszak kiállítási gyakorlatot folytatja, és igyekszik a növekvő műtárgyvédelmi, kiállítás-technikai elvárásoknak is megfelelni. Számos olyan új kihívással kell szembenézni, mint a turisztikai érdeklődés átalakulása, a látogatói csoportok differenciált igényeinek megjelenése. Az új kultúraközvetítési módszertant egyre inkább a múzeumpedagógiai szempontok követésében látjuk. Az állami múzeumokkal szemben szerényebb lehetőséggel bíró, kisebb Keresztény Múzeum mégis arra törekszik, hogy a XXI. században is betöltsse azt a keresztény kultúraközvetítő szerepkört, melyet 140 éve Simor János érsek kijelölt számára.

hivatalos név: Keresztény Múzeum, Esztergom

jogi formája: belső egyházi jogi személy

címe: 2500 Esztergom, Mindszenty tér 2.

intézmény vezetője: Baranyainé Kontsek Ildikó

fenntartó: Esztergom-Budapesti Főegyházmegye

nyitvatartás: március 1-december 31.

hétfő és kedd kivételével 10-17 óráig

Prímási Levéltár

Az esztergomi Prímási Levéltár Magyarország legnagyobb egyházi levéltára. Az itt őrzött anyag jelentősége a magyar történeti kutatások szempontjából azonban messze felülmúlja az intézmény iratfolyóméter alapján esetlegesen megítélhető értékét. Hiszen az esztergomi érsekek Magyarország prímásaiként a hazai egyházi hierarchia csúcsán álltak, ők koronázták a magyar uralkodókat, de főkancellárként és a királyi tanács tagjaként, sőt bizonyos időszakokban helytartókként, az ország világi kormányzatában és belpolitikai életében is meghatározó szerepet játszottak, miközben még Esztergom vármegye örökös főispáni tisztét is betöltötték. Udvaruk emellett mindvégig a magyarországi kultúra és művészetek egyik meghatározó központja volt.

A levéltár jelentőségét fokozza az Esztergomi Főegyházmegye területi nagysága is. Ugyanis 1776-ig – a viszonylag kis terjedelmű nyitrai egyházmegye kivételével – az a hatalmas terület tartozott hozzá, amely a Dunától északra és a Morvától keletre egészen a Szepességig és Gömörig terjedt. Területe összesen 15 vármegyét (Esztergom, Komárom, Bars, Hont, Pozsony, Szepes, Torna, Gömör, Nógrád, Trencsény, Zólyom, Turóc, Árva, Liptó és Nyitra egy része) ezen belül 2500 települést foglalt magába. Esztergomhoz tartozott továbbá számos exempt (a területileg illetékes püspök joghatósága alól kivett) helység és kolostor is. Ebből a területből szakították ki az 1776-ban felállított besztercebányai, rozsnói és szepesi püspökséget. Egyidejűleg megszüntették az exemptiók túlnyomó részét is, de még így is Európa egyik legnagyobb egyházmegyéje maradt egészen 1919-ig, amikor területének túlnyomó része az országhatáron kívülre került.

Tehát a kormányzat-, politika- és művészettörténeten túl nem csekély a levéltár jelentősége a gazdaságtörténet és a helytörténet vonatkozásában sem. A legértékesebb állományrész azonban a középkori gyűjtemény, amely a Főkáptalan anyagával együtt a Magyar Országos Levéltár után hazánk második legnagyobb és legjelentősebb Mohács előtti állományával rendelkezik, közöttük oly jelentős oklevelekkel, mint II. András Aranybullája, vagy az 1233. évi beregi egyezmény.

A levéltár kezdetei az érsekség alapításának idejére, a XI. század elejére tehetőek, legkorábbi leltára a XV. század elejéről maradt fenn.

Helye a középkorban az esztergomi várhegy volt, melyen az iratokat feltehetően több helyen – és nem csak a székesegyház sekrestyéjében - őrizték, másként a történelem viharában teljesen megsemmisültek volna. Mielőtt a török 1543-ban elfoglalta volna Esztergomot, a levéltárat elköltöztették a városból Nagyszombatba, az ideiglenes egyházi központba.

A Prímási Levéltár mai rendszerét Batthyány prímás rendeletére alakították ki, az ő kívánsága volt, hogy az egyházkormányzati levéltárat a helytartótanács levéltárának mintájára alakítsák ki.

Rudnay Sándor hercegprímás 1820-ban az érseki székhelyet – 280 év elteltével – visszahelyezte Esztergomba. Megindult a különböző intézmények, így a levéltár költöztetése is. Az iratokat ládába helyezve Pozsonyból hajón hozták Esztergomba, ahol feltehetően az ideiglenes prímási palotában nyertek elhelyezést.

A kor színvonalán álló, napjainkban is elfogadható raktárt alakíttatott ki a nagy mecénás, Simor János bíboros, hercegprímás az 1882-ben átadott primási palotában. A Primási Levéltár egy része ma is itt található.

Érseki Simor Könyvtár

A nagy mecénás, Simor János bíboros, hercegprímás tudományok és művészetek iránti érdeklődését jól reprezentálja értékes könyvtára, hiszen a tudományos munka nem nélkülözheti a jól felszerelt könyvtárat.

Az értékes állomány egy egész Európát behálózó könyvgyűjtő-hálózat munkájaként jött létre, megbízottjai útján a hercegprímás Belgiumból, Angliából, Franciaországból, Németországból, Spanyolországból, Olaszországból és természetesen az Osztrák-Magyar Monarchia területéről vásárolt könyveket. De Simor maga is szívesen járta az antikváriumokat. Az I. Vatikáni Zsinat alatt feljegyezték, hogy szívesen vásárolt Silvio Bocca könyvkiadónál.

Az esztergomi aulisták is segítségére voltak Simornak könyvei gyarapításában. Különböző útjaik során maguk is kutatták a könyvritkaságokat és vásárolták meg azokat a hercegprímás számára.

Miután a hercegprímás döntést hozott arról, hogy a korábbi elképzelésekhez képest nem az esztergomi Várhegyen, hanem az Érseki Városban építteti fel a Primási Palotát, építészével, Lippert Józseffel az új palotába egy nagy, könyvtári célokat szolgáló termet is terveztetett. Erről a helyiségről Dankó József így ír: *„A könyvvállványok két emeletre emelkednek, s nehogy nedves időben az állványok vasrúdjain a könyveket a rozsdá bántsa, fával vannak bevonva. Az emeletekbe lépcsők vezetnek s a könyvsorok hosszában pedig folyosók nyúlnak el. ... Szorgosan meg van választva e könyvtár helye, távol minden oly helyiségtől, ahonnan tűz üthetne ki, azonkívül a termet vasajtók zárják.”* Az eredetileg padlófűtéses raktárban még ma is korszerűnek tekinthető, háromszintes, tűzbiztos, acél és öntöttvas szerkezetű állványrendszert találunk, melynek rácspadozatos emeleteire csigalépcső visz fel. Az áttekinthetőség és a helykihasználás mellett így a könyvek és dokumentumok könnyen hozzáférhetővé váltak. A kötetek teherbíró polcokra kerültek, de az építész még tűzbiztos vas spalettákkal és ajtókkal is ellátta ezeket a gyűjteményi termeket. Az átgondolt tervezésnek köszönhetően a könyvtár minimális károkkal túlélte a II. világháború pusztítását, miközben az épület közvetlen szomszédságát jelentős bombatalálatok érték.

Lippert természetesen gondolt az állomány gyarapodására is. Számításai szerint 87.039 kötet számára van itt hely. A könyvtár az alapító halála után a primások hagyatékával, a Hercegprímási Uradalom Könyvtárával és a Főegyházmegyei Főtanfelügyelőség pedagógiai könyvállományával bővült.

A kutatást, illetve az állományban való tájékozódást már kezdetektől fogva segítette a könyvtár katalógusa, amelyet még Simor életében, 1887-ben az első könyvtáros Sujánszky Antal kanonok rendezett sajtó alá, majd az alapító halála után a könyvtár gyarapodását is publikálta. A mai kor kívánalmainak megfelelően az elektronikus katalógus interneten is elérhető.

A napjainkban közel 80.000 kötetes gyűjtemény a 12 középkori kódexen, 263 ősnymtatványon, 365 antik könyvön kívül számos irodalmi, történelmi és művészettörténeti ritkaságot őriz. Az unikális anyagok között kell megemlítenünk az 1848. évi bécsi forradalom folyóiratainak, rölapjainak külön-gyűjteményét. Itt nyertek elhelyezést a prímási díszalbumok is, amelyek, bár levéltári anyagnak is tekinthetők (hiszen köztük díszpolgári oklevelek, jeles évfordulók alkalmából készített üdvözlő levelek, versek is találhatóak), rendkívül ünnepélyes kivitelük, díszes könyvformátumuk mégis jobban igényli a könyvtári elhelyezést.

Ez a rendkívüli gyűjtemény napjainkban tulajdonképpen érseki magánkönyvtárként működik, amely nem kölcsönző könyvtárként áll a kutatók és az olvasók rendelkezésére. Ezzel pedig megvalósítja az alapító, Simor János bíboros, hercegprímás, esztergomi érsek eredeti szándékát, hogy a könyvtár szolgálja a magyar tudományos és kulturális életet.

Bazilika

Az esztergomi Szt. Adalbert-bazilika Magyarország első érseki székhelye, melynek első templomát Szent István alapította. A török háborúk idején elpusztult templom töredékei ma a Vármúzeum kiállításán tekinthetők meg, de középkori főpapjaink síremlékeit a Bazilika altemploma őrzi.

A 19. században a középkori épület helyére nagyszabású, új, klasszicista templom épült, amelybe átemelték a régi székesegyházból Bakócz Tamás érseknek az 1506 és 1511 között épült sírkápolnáját.

A Bazilikában található a Főszékesegyházi Kincstár, Magyarország és Közép-Európa legjelentősebb egyházi gyűjteménye. A kincstár a 8. századtól az elmúlt évekig kiemelkedő történeti és művészettörténeti jelentőségű tárgyakat tartalmaz. Az ötvöstárgyak és textilek között a magyar királyok koronázásakor az érsek által használt kellékek - koronázási eskükereszt, csókkereszt, miseruha – találhatóak. A Mátyás - Kálvária arany, ronde-bosse zománcos figurái a 15. század elejének európai összehasonlításban is a legfontosabbak közé tartoznak. A középkori és barokk műtárgyakat Simor János prímás 19. század második felében jelentős műtárgymennyiséggel egészítette ki.

A Bazilika Panoráma-terme és a kupola körüli kilátó a környező vidék természeti szépségeinek megtekintését teszik lehetővé.

A Bazilika, a kincstár és a kupola január és február hónap kivételével 9 és 17, ill. a nyári időszakban 18 óráig látogatható.

Vezetője dr. Németh János plébános.

Az éves látogatószám 80-100 000 körüli, amely főként külföldi turistacsoportokból, magyarországi zarándokokból és iskolás csoportokból áll.

5. Az emlékhely fejlesztésével kapcsolatos kérdések

Vármúzeum – a Nemzeti Várprogramban szereplően teljes körűen adott be programot, rendelkezésre áll.

A **Bazilika** rekonstrukciós munkálatai szükségesek: a kupola repedése, az altemplom vizesedése (ezzel együtt a középkori sírkövek állapota) indokolja ezt.

Turisztikai fejlesztések

Tervezett fejlesztés bemutatása

Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye olyan fejlesztési program megvalósítását tűzte ki célul, amely az egyházi kulturális örökség megóvására és turisztikai célú bemutatására irányul. Ezen belül is a szakrális értékek interpretálása minél szélesebb célcsoport számára, modern, a fiatalok és idősebbek számára egyaránt élményt nyújtó eszközökkel.

A tervezett beruházás elemei:

1. Bazilika épületében található Kincstár megóvása, fejlesztése, turisztikai célú hasznosítása:

- A jelenleg álló teljes kiállítás bontása;
- Kiállítótér átalakítása;
- Lift építése;
- Kiállítási vitrinek és egyéb installációs elemek elhelyezése;
- Teremvilágítási rendszer kiépítése és tervezése;
- Grafikai munkák;
- Multimédia és interaktív elemek;
- Egyéb, a látogatói forgalom növelését elősegítő intézkedések megvalósítása.
- Kulturális értékteremtés, ismeretterjesztés, Esztergom vallási örökségének bemutatása: a Kincstárban bemutatandó emlékek interaktív módon való prezentálása.

A Bazilika emeletén működő Főszékesegyházi Kincstár Magyarország leggazdagabb egyházi kincstára, melynek világviszonylatban is kiemelkedő ötvös- és textilgyűjteménye van. A kincstár a 11. századtól napjainkig felhalmozott műkincseket és drágaságokat mutat be. Az ötvöstárgyak között olyan remekművek találhatók, mint a Bizánci sztauroteka, Corvin-szarvserleg, a Suki-kehely, Szelepcsényi-úrmutató és a korona után Magyarország legértékesebb műtárgya, a Mátyás-kálvária. A kiállított textíliák között neves főpapok liturgikus ruházatai mellett különleges szövetplasztikák koronázási klenódiumok - azaz a király koronázásakor a szertartást végző főpap által használt kegyszerek - is láthatók.

A fejlesztés egyik hangsúlyos feladata a Bazilikába érkező látogatókat ráébreszteni a katolikus közösség és egyház történetére, annak érdekében, hogy a Kincstárt, mint saját múltját reprezentáló intézményt tartsa számon. A megújítandó kiállítás célja, hogy felébressze és fenntartsa a katolikus egyháztörténeti érdeklődést, a hitélet és vallásosság sokféleségének megismerése és megértése iránti igényt úgy, hogy a Kincstár gyűjteményét kimagasló módon tárja a látogatók elé. A megújuló kiállítás a Kincstárba érkezők számára teljes körű múzeumi élményt nyújt.

A Kincstár esetében egy kész kiállítás „frissítése” a feladat, multimédiás elemekkel úgy, hogy a jelenlegi tárlat megfeleljen a mai kor támasztotta követelményeknek. Fontos szempont, hogy a kiállítás a jelenleginél szélesebb látogató spektrumot érjen el (korban és érdeklődési körben egyaránt). Az egyes tárgyak elhelyezését – új kiállítási bútorzat elkészítésével – úgy kell megoldani, hogy azok egymás látványát ne zavarják, ne rontsák. Mindezek mellett fontos szempont a megfelelő teremvilágítási rendszer kiépítése is.

A Bazilika épületében jelenleg a felsőbb szintekre jutáshoz csak a csigalépcső áll rendelkezésre. Az idősebb korosztály, a mozgásukban korlátozott látogatók számára ez nehézséget okoz, a beruházás egy lift beépítését is tartalmazza, amely hozzájárulhat ahhoz, hogy a kiállításokat ezen célcsoportok is minél nagyobb számban látogathassák.

A tervezett fejlesztés megvalósítása hozzájárul a Kincstár gyűjteményének kulturált módon való látogathatóságának megteremtéséhez, valamint a kiállítás mai kihívásoknak megfelelő korszerű kialakításához, az interaktív lehetőségek felhasználásával a hagyományos kiállítás mellett.

Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye a tervezett beruházást saját forrásból nem tudja megvalósítani. Az egyes projektek kivitelezése pályázati forrás hiányában csak hosszú távú célkitűzésként fogalmazható meg. A fejlesztés eredményeinek, a gazdasági-társadalmi tényezőkre gyakorolt pozitív hatások minél előbbi jelentkezése érdekében célszerű a tervezett projektelemeket egységesen, lehetőleg egy ütemben megvalósítani. Így elkerülhető lenne, hogy az egyes projektek elkészülte, illetve az azokhoz szükséges tevékenységek lebonyolítása elhúzódhasson, valamint a Bazilikába érkező turisták számára is ideálisabb, ha a fejlesztések minél rövidebb idő alatt lezajlanak.

A kincstár kiállítása műtárgyvédelmi, esztétikai és kiállítás-technikai szempontból megújításra szorul.

A Keresztény Múzeum tervezett fejlesztései:

Az épület, a belső terek kialakítása.

Az akadálymentesítés nem megoldott: nincsenek megfelelő mosdók, nincs lift az állandó kiállítás felső szintjére (ami valójában 3. emelet az épület adottságai szerint)

A fogadótér szűkös, nincsenek pihenőhelyek, rosszul megoldott az értékcikk árusítóhely és a megfelelő raktár kialakítása.

A mosdók szűkösek.

Az őrszemélyzetnek rendelkezésre álló vezérlőhelyiség, pihenőhely, mosdó állapota kifejezetten rossz.

A régi, az épület stílusához illő nyílászárókat eltávolították, illetve azok kereteit 45 éve lecserélték újakra, az ablakok körül domináns belsőépítészeti motívumként megjelenő kiugró reluxa tartószerkezeteket építettek ki, melyek állaga megromlott és megjelenésük, kialakításuk akadályozza a kiállítótér korszerű átrendezését.

Kiállítás technika, installáció az 1970 körüli technikai igények szerint kialakított álmennyezet és a kapcsolódó gépészet, a kiállítás bútorzata teljesen elöregedett, korszerűtlen, kellemetlen esztétikai látványt nyújt, teljes cserére szorul. Az állandó kiállítás újrendezése is fontos 45 év után, de ennek feltétele a termék felújítása.

Műtárgyvédelem

A legfontosabb preventív műtárgyvédelmi környezeti tényező, a páratartalom és a hőmérséklet biztosítását szolgáló klímaberendezés felújítása 2015-ben megtörtént. A

világítástechnika megújítása szükséges. A lift a biztonságos műtárgymozgatás miatt is kiemelten fontos.

Múzeumpedagógia

A múzeumban pár éve működik múzeumpedagógus, de az ő munkájához egyelőre a megfelelő infrastruktúra (szertár, bútorzat) hiányzik.

Turisztikai vonzerő

A rendszerváltás óta a múzeum látogatottsága folyamatosan csökken, annak ellenére, hogy a múzeum továbbra is figyelemreméltó, rendkívüli értékeket mutat be. A múzeum megújulása, akadálymentesítése elősegítené a látogatószám visszaszerzését.

A múzeum környezetében lévő többi egyházi és világi intézményben nagyarányú fejlesztések valósultak meg, ez még inkább feltűnővé teszi az építészeti-gépészeti - technikai avulást és nem utolsósorban a turisztikai verseny hátrányt. A külföldi partner intézményekben (esetenként hazaiakban) létrehozott kiállításokon a múzeum műtárgyai méltóbb környezetben jelennek meg, mint idehaza és ez a kiállítások sikerén is egyértelműen lemérhető.

Muzeológiai, művészettörténeti szakmai szempontok. Új művészettörténeti kutatási eredmények, restaurálási eredmények bemutatása, több tárgy és tárgycsoport bemutatása. A külföldi partner intézményekben (esetenként hazaiakban) létrehozott kiállításokon a múzeum műtárgyai méltóbb környezetben jelennek meg, mint idehaza és ez a kiállítások sikerén is egyértelműen lemérhető.

A múzeum építészeti, belső építészeti megújításának tartalmi elemei

Földszint felújítás, átalakítása (304 m²) – Fogadótér teljes felújítása, mosdók áthelyezése, ruhatár áthelyezése, múzeumpedagógiai szertár kialakítása, liftakna elhelyezése (az időszak kiállítótermek új álmennyezete 2015-ben elkészült)

Lépcsőház (71 m²): lábazat építés, korlát felújítás

II. emelet (826 m²): fogadótér bővítése, összekötése a felvonóval. Az állandó kiállítóterek (6 terem és folyosó) Belsőépítészeti bontás, átalakítás, álmennyezet csere, új világítási rendszer kiépítése, nyíláskeretezések, ajtók bontása, az eredeti keretek és ajtók, padló eredeti állapotra történő visszaállítása. Beépített installációs elemek elhelyezése. Látogatói mosdó kiépítése, rendezvényekhez szükséges eszközök raktárának kialakítása.

6. A nemzeti emlékhelyet és annak kezelését érintő hatályos jogszabályok felsorolása:

- a. *a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (Kötv.)*
- b. *a nemzeti emlékhelyek használati rendjéről szóló 302/2011. (XII. 23.) Korm. rendelet,*
- c. *a barlangok felszíni védőövezetének kijelöléséről szóló 16/2009.(X.8.) KvVM rendelet,*
- d. *a barlangok nyilvántartásáról, a barlangok látogatásának és kutatásának egyes feltételeiről valamint a barlangok kiépítéséről szóló 13/1998. (V.6.) KTM rendelet,*
- e. *a környezetvédelmi és természetvédelmi hatósági és igazgatási feladatokat ellátó szervek kijelöléséről szóló 71/2015. (III.30.) Kormányrendelet*
- f. *a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról rendelkező 2011.évi CCVI. törvény,*
- g. *az egyházi elismerésről és az egyházi jogi személyek jogállásának és működésének sajátos szabályairól rendelkező 295/2013.(VII.29.) Kormány rendelet,*
- h. *a nem üzleti célú közösségi, szabadidős szálláshely-szolgáltatásról rendelkező 173/2003.(X.28.) Korm.rendelet,*
- i. *az adott emlékhelyet érintő további jogszabályok (pl. műemlékvédelmi jogszabályok, természetvédelmi tv., önkormányzati rendeletek stb.).*

7. A nemzeti emlékhely használatával kapcsolatosan kialakult szokások, hagyományok ismertetése:

Vármúzeum - Kulturális rendezvények esetén előre egyeztet a Bazilikával.

A Bazilika mint kiemelt egyházi funkciót betöltő épület a liturgiai szabályok szerint működik.

Mindszenty prímás sírjának az altemplomba történt áthelyezése (1991) a zarándoklatok új célpontja lett.

Alapvető cél, hogy a felek által szervezett ünnepségek ne ütközzenek a Nemzeti Emlékhelyen rendezett eseményekkel.

8. A fennálló egyéb védettségéből következő előírások ismertetése:

A Bazilika egész területére, mint műemléki épületre a műemlékvédelmi szabályok vonatkoznak, az épületen történő minden beavatkozás kizárólag a műemlékvédelmi hatóság engedélyével történhet.

9. A nemzeti emlékhely egyes használati céljaihoz kapcsolódó, a használatra vonatkozó ajánlások, előírások:

- a. Általános, azaz ünnepi, protokolláris, idegenforgalmi és köznapi használati mód esetében
 - A nemzeti emlékhely méltóságát mindenkor biztosítani kell.
 - Tilos minden olyan tevékenység, amely a nemzeti emlékhely szellemiségével nem összeegyeztethető.
 - Tilos minden olyan magatartás, amely a kegyeleti és/vagy szakrális elvárásokat sérti.
 - Tilos a nemzeti emlékhely nem rendeltetésszerű használata.
- b. Az ünnepi és protokolláris használati mód esetében
 - Biztonsági feltételek megteremtése a biztosítást végző szervekkel együttműködve; szükség szerint a köznapi és idegenforgalmi használat korlátozása; forgalomkorlátozás; a zavaró, egyéb rendezvények tiltása.

10. A nemzeti emlékhelyhez fűződő nemzeti érték megőrzéséhez, fenntartásához és bemutatásához rövid-, közép- és hosszútávon tervezett intézkedések – azok időbeli ütemezését is bemutató – ismertetése, az alábbiak középpontba állításával:

- a) kutatás,

A Bazilika értékleltárának elkészítése folyamatban van, készül a Kincstár szakkatalógusa.

A Múzeum felel a Várhegy régészeti kutatásáért, mely folyamatos,
 - b) a fenntarthatóság növelése,
 - c) megjelölés, figyelemfelhívás, megközelítés, közlekedés, parkolás, útjelző/ információs táblák elhelyezése
 - d) hozzáférhetőség, bemutatás, turizmus,

A felek egyaránt érdekeltek a turizmus fejlesztésében a Várhegyen.

A Bazilika honlapja fejlesztés alatt áll, a kincstár műtárgyai szakszerű ismertetéssel rövidesen megjelennek az interneten.

nemzeti emlékhelyet bemutató kiadvány készítése
 - e) szakmai képzés, továbbképzés lehetőségei,

A Bazilikában évenkénti képzés van idegenvezetők számára.
 - f) oktatás, ismeretterjesztés, társadalmi tudatosság növelése,

A Bazilika Panoráma-teremben ismeretterjesztő előadásokat, és kiállításokat tartanak.

A Vármúzeum folyamatosan részt vesz az alap –közép és felsőfokú oktatásban.
 - g) kommunikáció.
- Felek törekednek a közös, egyeztetett kommunikációra.

11. A nemzeti emlékhely fenntartható használata, fejlesztése és bemutatása érdekében meghatározott elsődleges célkitűzések és a rövid-, közép- és hosszútávra előkészített tervek, programok, projektek – azok időbeli ütemezését is bemutató – ismertetése, az alábbiak középpontba állításával:

a) kutatás,

A Bazilikában a Kincstár szakkatalógusainak elkészítése (8-10 év).

b) helyreállítás, karbantartás, felújítás,

A Bazilika épület állagvédelme és az altemplom középkori síremlékeinek restaurálása (a restaurálás sürgős, megkezdett munka).

c) a fenntarthatóság növelése,

d) megközelítés, közlekedés, parkolás,

e) bemutatás, látogatók fogadása, turizmus, akadálymentesítés,

A Bazilikánál az új kincstári állandó kiállítás (1-2 év), lift elhelyezési lehetőségének vizsgálata.

f) közegészségügyi feltételek megteremtése,

g) környezeti tényezők, kapcsolatok, klímaváltozás,

h) kommunikáció.

Bazilika részéről: honlap fejlesztése, a Kincstár gyűjteményéhez új, korszerű vezető írása.

A Kincstár mint kiemelkedő jelentőségű gyűjtemény kiállítóhelye teljes megújításra szorul. Tervezés alatt van az új, állandó kiállítás belsőépítészeti kialakítása, ill. folyik a kiállítás szakmai előkészítése. A kiállítás várhatóan 2018-ban nyílik meg. Ezt korszerű, helyi tájékoztató rendszer fogja kiegészíteni.

Még 2017-ben kiadjuk azt a turisták számára készült kiadványt, amely a gyűjtemény történetileg és művészeti szempontból legfontosabb műtárgyait tartalmazza, igényes nyomdai kivitelezéssel. A szélesebb körű ismerteté tételt a gyűjtemény interneten való megismertetése segíti. Ennek elkészülte kb. 1 év.

Ezzel párhuzamosan megkezdjük az ország legjelentősebb középkori textilgyűjteményének feldolgozását nemzetközi együttműködés keretében. A középkori textilek mellett további 3 kötetben publikáljuk az újabb textileket, a középkori és újabb ötvöstárgyakat (teljes munka 10-15 év).

12. A rendkívüli eseményekkel kapcsolatban követendő intézkedések és védelmi előírások ismertetése:

Rendőrséggel és katasztrófavédelemmel állandó a kapcsolattartás. Minden esemény előtt személyes konzultáció keretében történik az intézkedések pontosítása. A rendkívüli eseményekkel kapcsolatos lépések helyben kerülnek kidolgozásra.

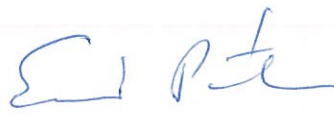
13. A használati terv szükség esetén bármelyik fél kezdeményezésére módosítható.
14. A használati tervet az Esztergom – Várhegy, és Vízváros nemzeti emlékhely tulajdonosaival és kezelőivel egyetértésben a Nemzeti Örökség Intézete készítette elő. A használati terv készítésébe az alábbi érintettek kerültek még bevonásra:
- Esztergom Város Önkormányzata
Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság
15. A használati terv tartalmának érvényre juttatásáért és az alábbiakban ismertetett tervek, programok, projektek megvalósításáért a tulajdonos felelős.
16. A tulajdonos a miniszter által a turizmusért felelős miniszterrel egyetértésben elfogadott használati tervet a helyben szokásos módon és honlapján is közzéteszi.

A használati terv előkészítése lezárva: 2018. április 13.

A használati tervben foglaltakkal egyetértek:

Radnainé dr. Fogarasi Katalin
főigazgató
Nemzeti Örökség Intézete

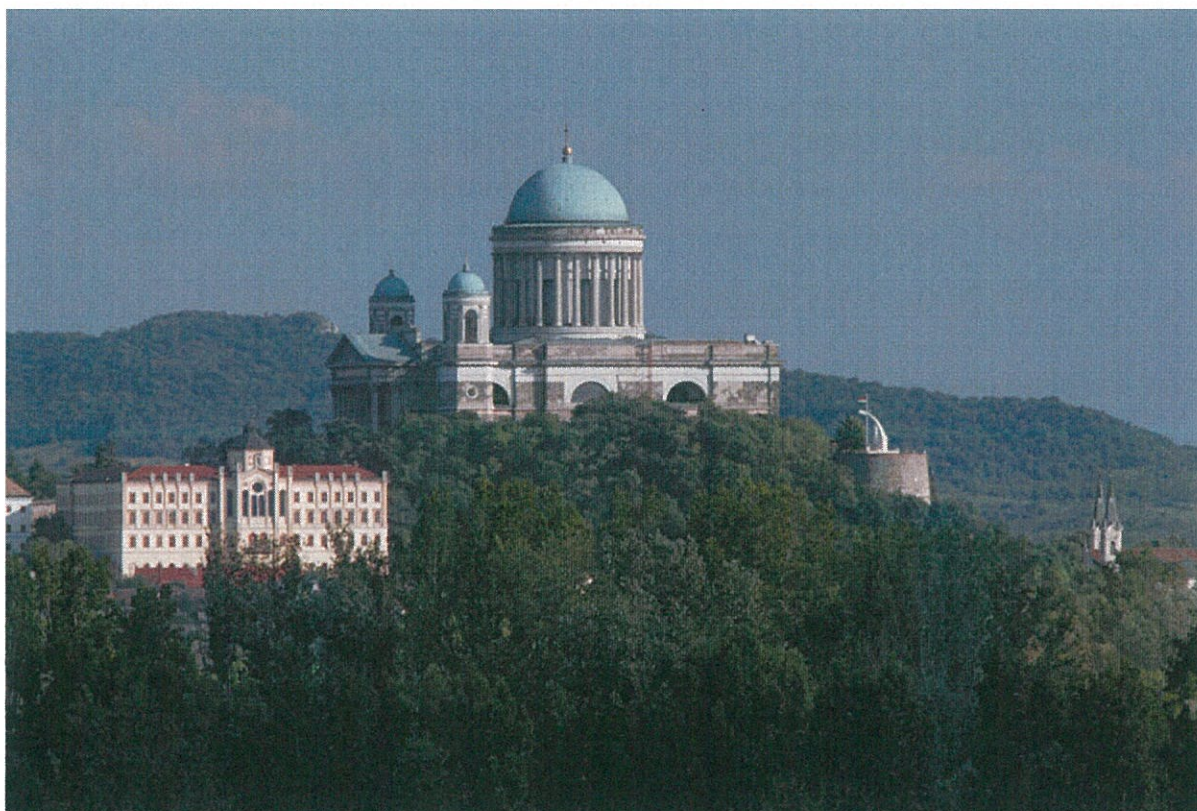
dr. Erdő Péter
bíboros
Esztergom-Budapesti Főegyházmegye
Esztergom, Várhegy és Vízváros
Prímási Palota

Rezi-Kató Gábor
igazgató
Magyar Nemzeti Múzeum
ESZTERGOMI VÁRMÚZEUMA
Magyar Nemzeti Múzeum filiáléja
Esztergom, Várhegy és Vízváros
Királyi Vár

dr. Németh János
kanonok
Esztergom, Várhegy és Vízváros
Bazilika

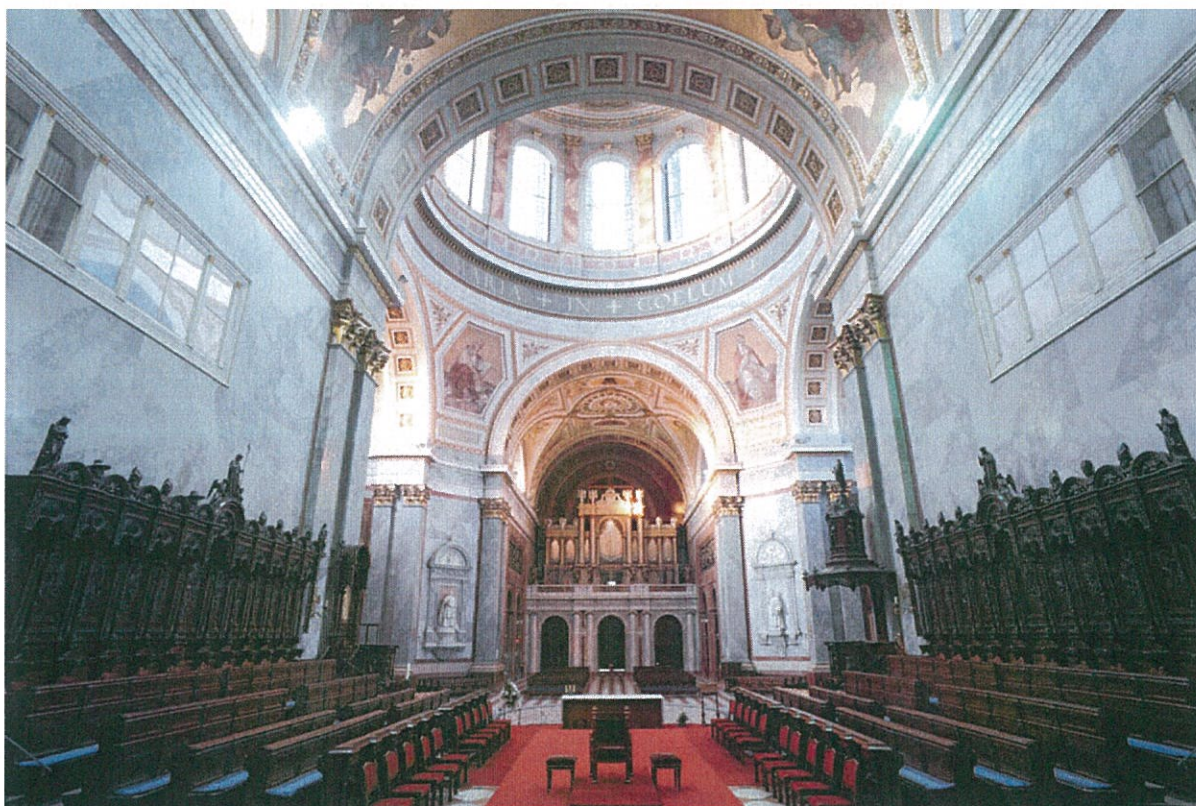
A Prímási Bazilika és a Szent Adalbert Központ

A Vár, előtérben a Prímási Palotával és a vízivárosi templommal

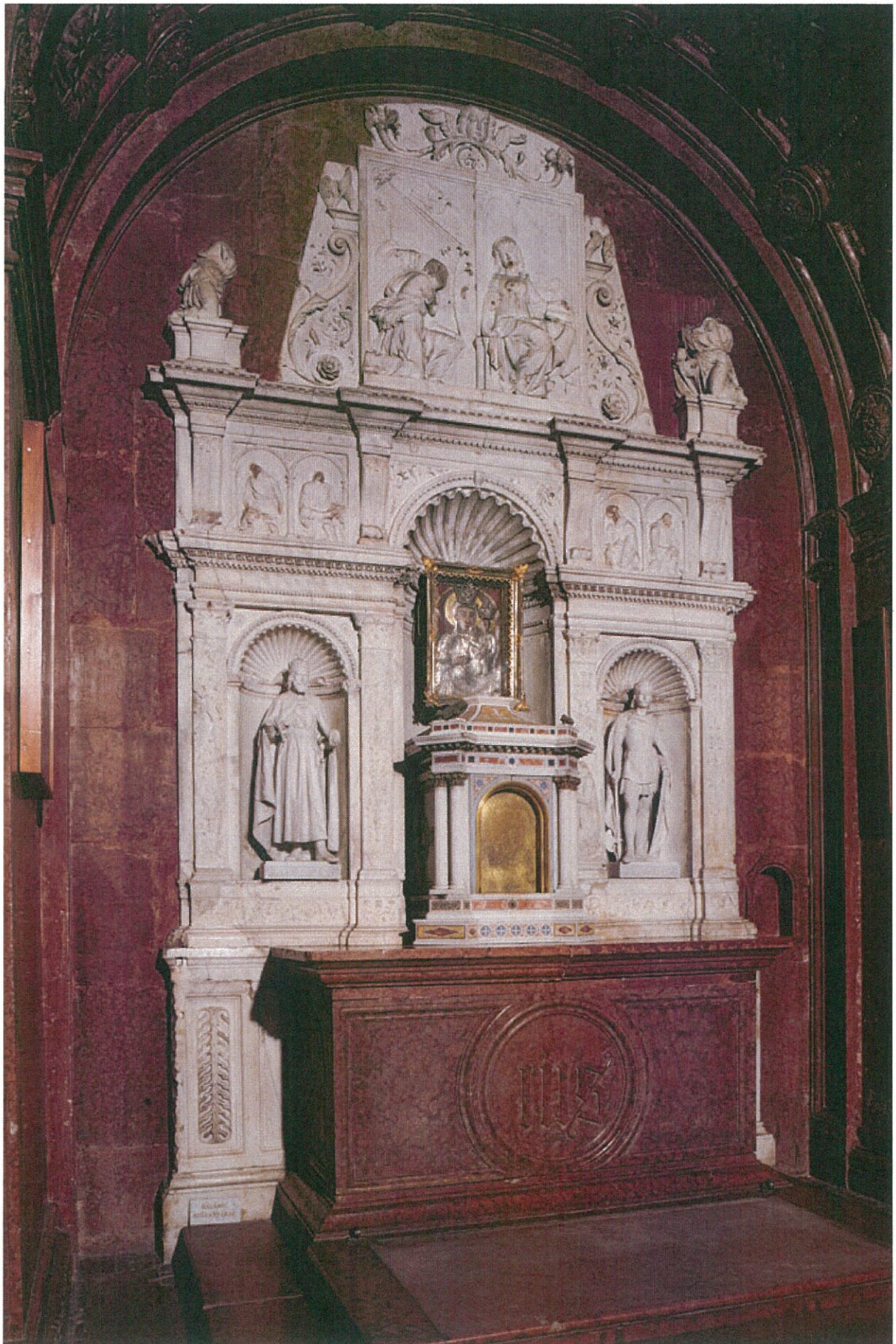
Az Esztergomi Bazilika főoltára

Az Esztergomi Bazilika szentélye

Az Esztergomi Bazilika orgonája

A Bakócz-kápolna

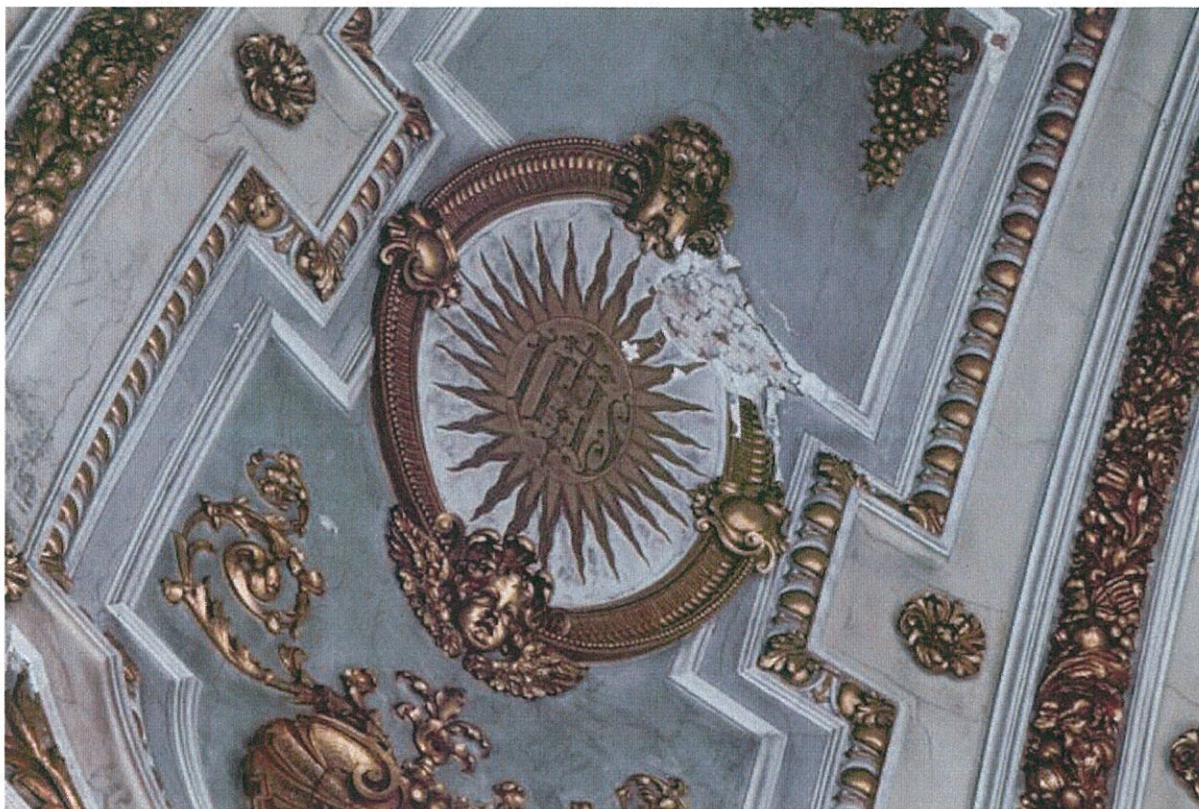
Suki-kehely

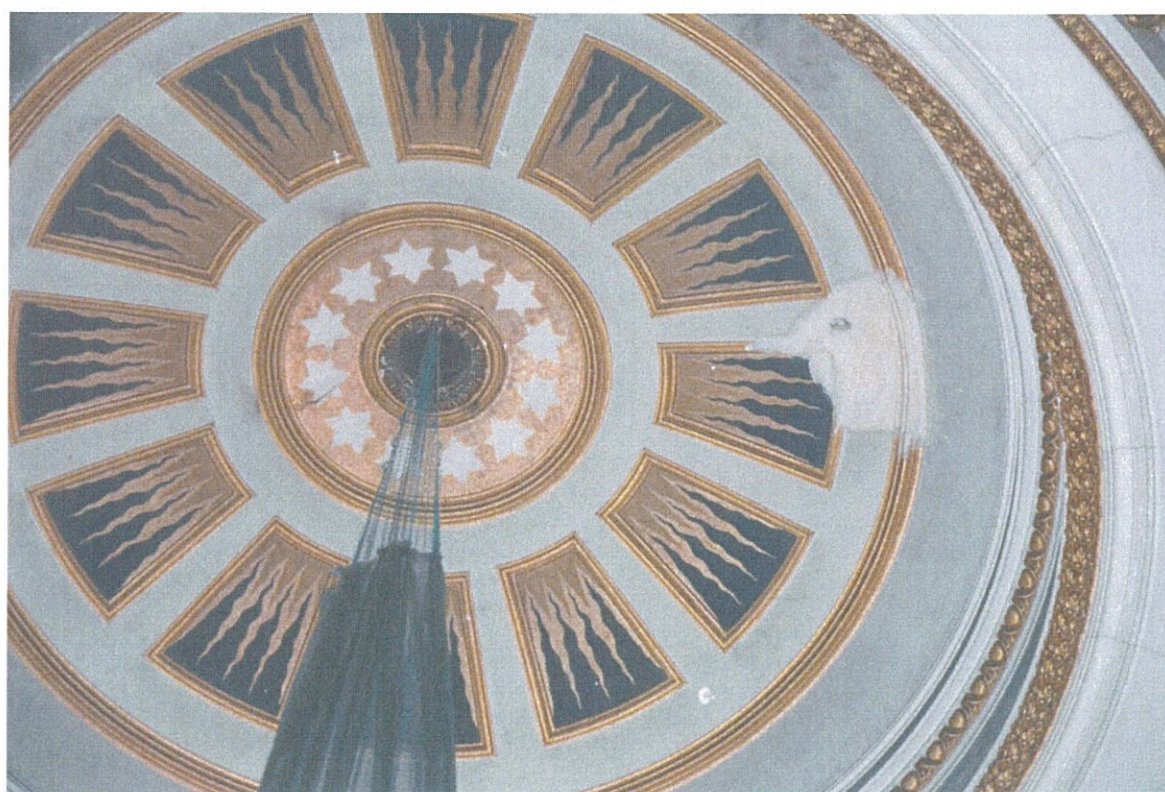
Garamszentbenedeki úrkoporsó

A Keresztény Múzeum kiállítótermei

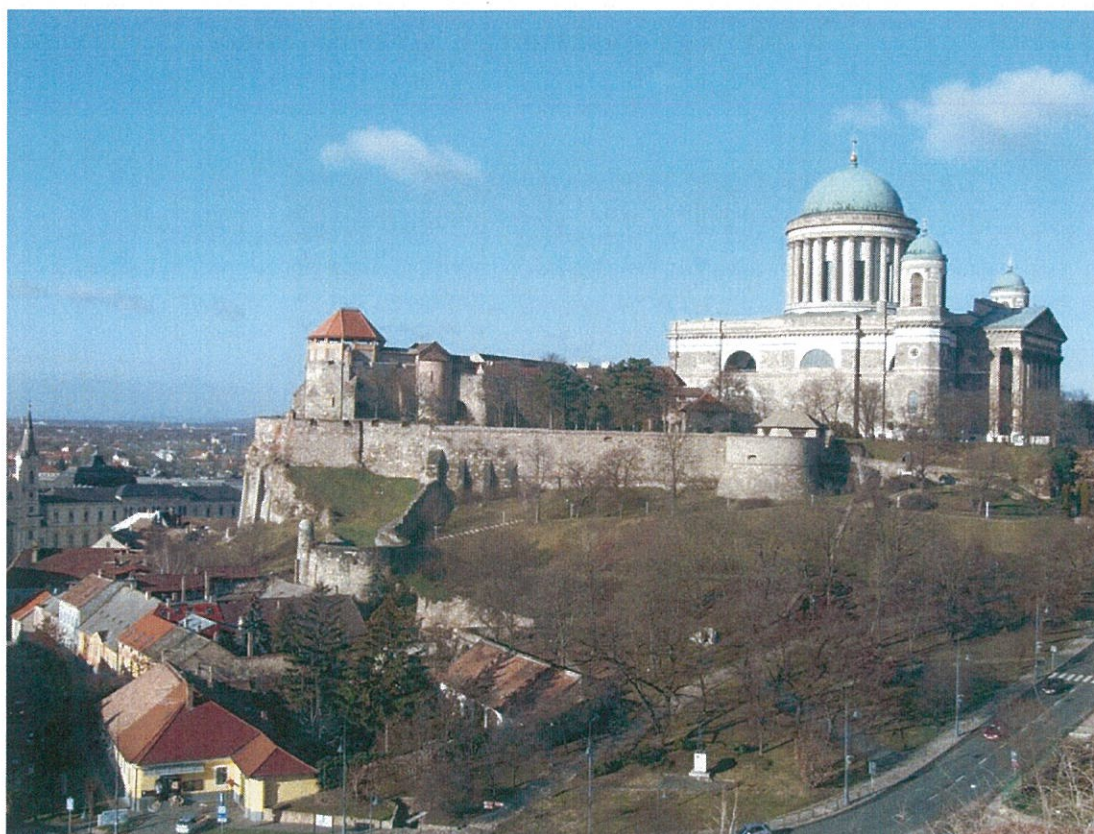
A Bazilika kupolájának hibái

A Bazilika kupolájának hibái

Repedések a Bazilika kupoláján

A Vármúzeum épülettömege délkeletről

A 2000-ben helyreállított u.n. Kis-Román Palota

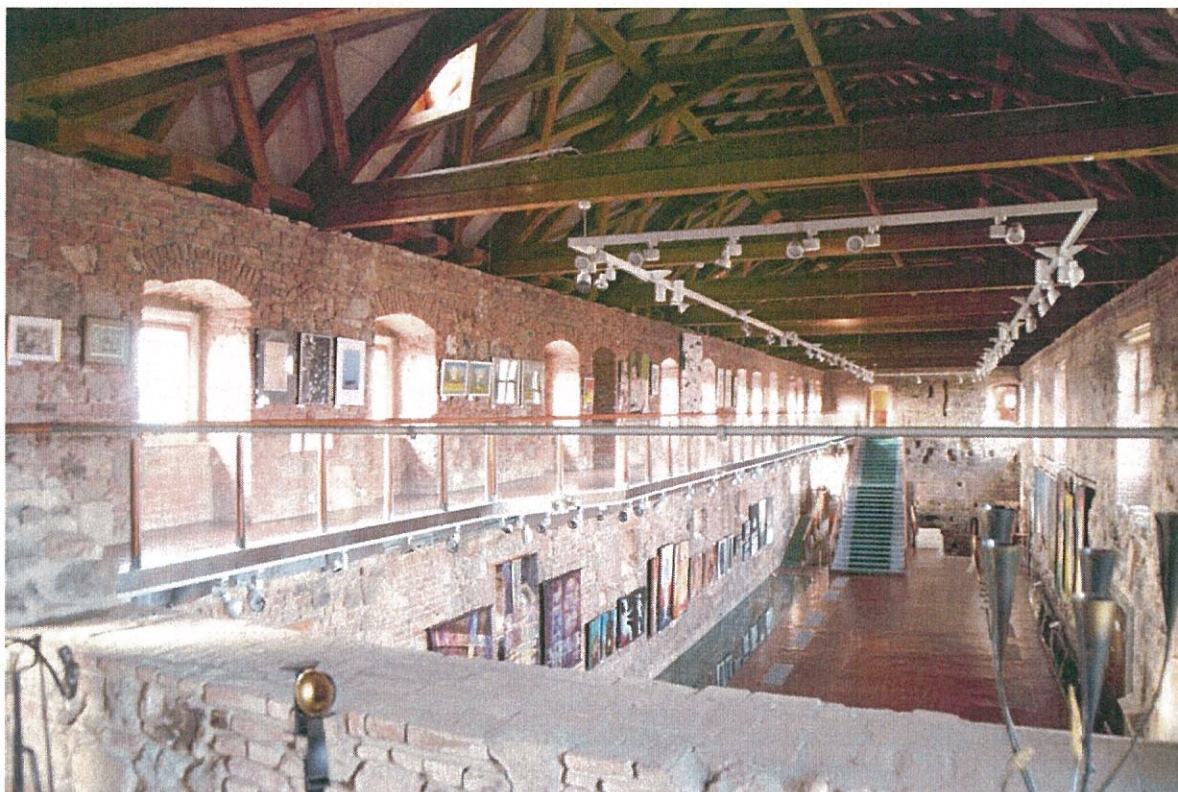
A Kápolna felújítása 2013-ban

A vár középkori konyhája 2000-ben

és ma....

A helyreállított Nagyterem

A Rondella kiállítóterme

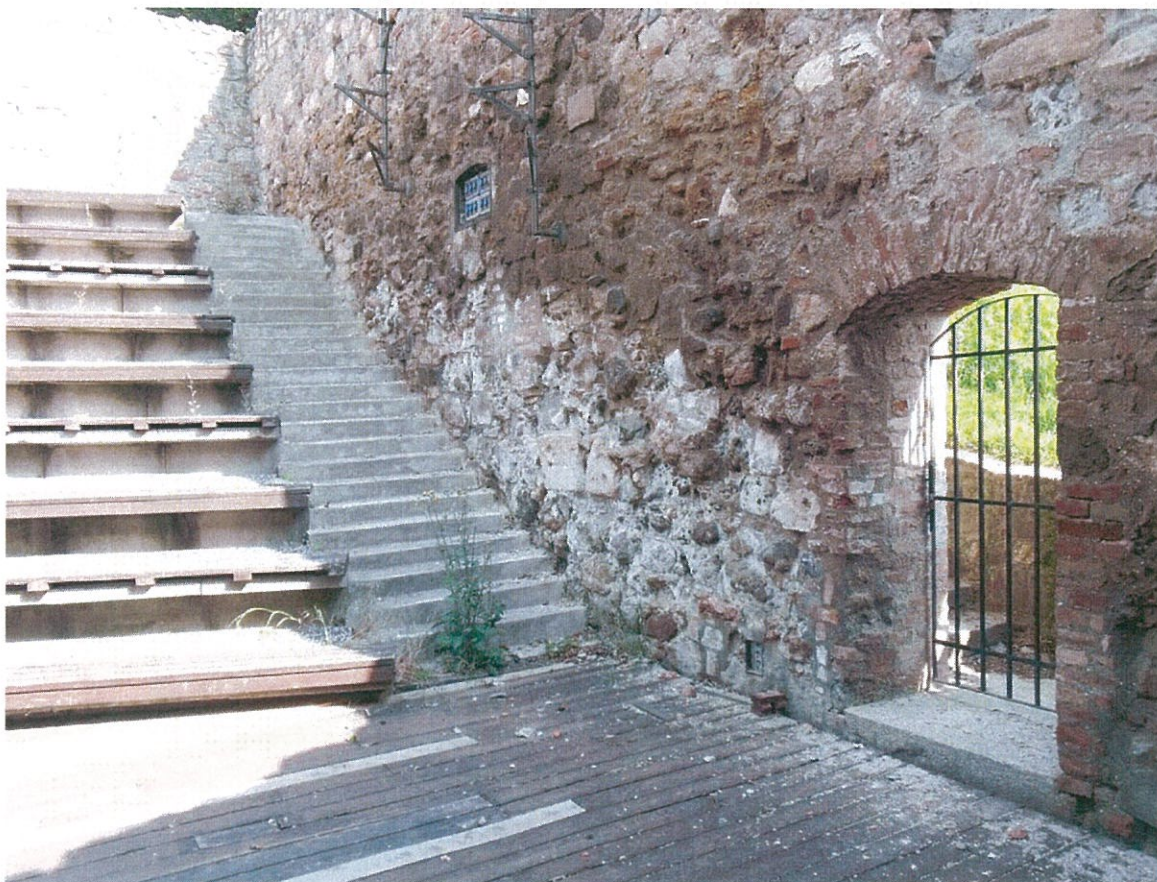
A Rondella a bejárat felől

A raktár átvizesedett középkori falai

Kijavított fa lépcsőszakasz a Várszínházban

Kirohadó falszakasz a Várszínházban

A Várszínház nyugati fala

A Szent Vid kápolna feltárása

